

**UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

KRISTINA VIDALI

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA
Socialna pedagogika

Preprečevanje agresivnega vedenja v vrtcu s pomočjo
gibalno-športne vzgoje
DIPLOMSKO DELO

Mentor: dr. Mitja Krajnčan

Kandidatka: Kristina Vidali

Ljubljana, februar 2012

ZAHVALA

Mentorju dr. Mitji Krajncanu se zahvaljujem za vso pomoč in nasvete pri pisanju diplomskega dela. Zahvaljujem se tudi ravnateljici Vrtca Koper, Klari Franca, ki mi je dovolila izvedbo praktičnega dela diplomskega dela. Za pomoč pri lektoriranju se zahvaljujem Zorani Teran in za prevod v angleški jezik Tini Gržinič. Največja zahvala pa gre vsem domačim: možu Manuelu za potrpljenje in spodbudo, najinima družinama za vso pomoč in mojima sončkoma, Eneju in Reneju, ki sta mamici stala ob strani pri študiju že v trebuhu.

IZVLEČEK

Diplomsko delo obravnava problem agresivnega vedenja v vrtcu. Vse pogosteje se že v vrtcu srečujemo z izrazito motečim vedenjem v skupini in z vrstniško agresijo. Vzgojitelji bi radi to vedenje preprečili ali vsaj omejili. Otroke želimo vzgajati v čustveno prijetnem okolju, kjer se bodo vsi otroci dobro počutili, z vrednotami, kot so prijateljstvo, sodelovanje, tolerantnost in empatija. Tudi zdrava tekmovalnost je med temi vrednotami, ki jo spodbujamo predvsem z gibalno-športno vzgojo. Predstavljena so temeljna izhodišča stroke o agresivnosti in agresivnem vedenju v skupini. Poudarek je na razumevanju nasilnega vedenja pri otrocih in na tehnikah spoprijemanja z agresijo, ki so uporabne v vrtcu. Predstavljen je tudi otrokov gibalni razvoj in pomen športa v predšolski dobi. Cilj naloge je poiskati povezavo med temi dejavniki ter dokazati, da s primerno gibalno-športno vzgojo lahko omilimo agresivno vedenje v vrtcu. V empiričnem delu je opisan sklop vaj, ki naj bi otroke spodbudile h kanaliziranju energije na družbeno sprejemljiv način – s športom, poleg tega pa naj bi jih igre obogatile na področju identitete, čustvovanja in medosebnih odnosov. V raziskavi je sodelovalo dvajset otrok, starih od pet do šest let, ki so v šolskem letu 2010/11 obiskovali Vrtec Koper. Rezultati so bili zabeleženi v ocenjevalni lestvici v marcu in maju, aprila pa je bil v skupini opravljen program gibalnih vaj in iger. Rezultati so bili med seboj primerjani in interpretirani. Športno-gibalna vzgoja ima v predšolskem obdobju zelo pozitivne učinke in spodbuja otrokov celostni razvoj. Otroci v tem obdobju spoznavajo sebe in okolje preko igre in gibanja.

Ključne besede: agresija, moteče vedenje v skupini, gibalno-športna vzgoja, gibalni razvoj otroka, vloga vzgojitelja

ABSTRACT

The present diploma thesis studies the aggressive behaviour in kindergartens, where disrupted group behaviour and rival aggression are becoming more and more common. Teachers are aware of the children's conduct and realize that it should be prevented or at least limited. Children should be educated in an emotionally comfortable environment, where they could feel well, emphasizing values like friendship, cooperation, tolerance and empathy. Even a healthy competition, encouraged by the physical and sports education, could be classified among the above values. The present thesis reviews the basic professional premises of aggression and aggressive group behaviour. The emphasis is on the understanding of the violent behaviour of children and on techniques placating the aggression, which could be applied in kindergartens. It presents also children's motoric development and the importance of sport in pre-school period. The goal of the thesis was to find a connection between the mentioned factors and to prove that the appropriate physical and sports education could mitigate aggressive behaviour in kindergartens. The empirical part of the thesis describes a set of exercises designed to stimulate children to direct their energy in a socially acceptable manner, i.e. sports, and to improve the development of their identity, feelings and relationships. Twenty children between five and six, who attended in 2010/11 the Kindergarten Koper, have taken part in the survey. In March and May the results were recorded in the evaluation scale, while April was dedicated to physical exercises and games. The gained results were compared and interpreted. They have proved that sport in pre-school period has many positive effects and what is more, it stimulates children's development. Children in pre-school period learn about their selves and the surrounding environment through games and sports.

Key words: aggression, disrupted group behaviour, physical – sport education, child physical development, role of a teacher

KAZALO

1	Uvod	1
2	Teoretični del	3
2.1	Kaj je agresija?	3
2.1.1	Vzroki za agresivno vedenje	5
2.1.2	Vrste agresije	5
2.2	Agresija otrok	6
2.2.1	Vzroki izrazito motečega vedenja	7
2.2.2	Agresivno-neprilagojeno vedenje v skupini	8
2.2.3	Spoprijemanje z agresijo	11
2.2.4	Agresija in jeza	12
2.2.5	Agresija po Freudu	14
2.2.6	Glasserjeva kakovostna šola	16
2.2.7	Temeljni konflikt	17
2.3	Šport in pomen gibanja za otroka	18
2.3.1	Otrokov gibalni razvoj in življenjski slog sodobne družbe	19
2.3.2	Pomen gibalnega razvoja	21
2.3.3	Osnovna načela gibalnega razvoja	23
2.4	Agresija in šport	24
2.5	Sklep teoretičnega dela	25
3	Empirični del	26
3.1	Opredelitev problema in cilji raziskave	26
3.2	Opis raziskovalne metodologije in vzorca	27
3.3	Predstavitev dejavnosti in odziv otrok	28
3.3.1	Prvi sklop: Identiteta	28
3.3.2	Drugi sklop: Čustva	31
3.3.3	Tretji sklop: Medosebni odnosi	34
3.4	Predstavitev rezultatov in interpretacija	37

3.4.1	Prvi del opazovanja	37
3.4.2	Zaupljivost do otrok in odraslih	44
3.4.3	Drugi del opazovanja	45
3.5	Zaključek empiričnega dela	56
4	Sklep	58
5	Literatura	61
6	Priloga	65

1 UVOD

Ljudje smo dandanes pripravljene veliko postoriti za svoje zdravje, tako telesno kot duševno. V svetu prepolnem raznoraznih informacij in pritiskov iščemo pot, kako ohraniti stik sami s sabo. Veliko vemo o tem, kaj je za nas zdravo, in to bi radi naučili tudi svoje otroke. Radi bi, da bi odraščali v pristnem okolju brez stresa in agresije.

Človek mora za svoj zdrav osebni razvoj, ustvarjalnost, občutek svobode, pa tudi zaradi odgovornosti, sodelovati v različnih dejavnostih, v situacijah in medsebojnih odnosih, tako v procesu dela in učenja kot pri različnih kulturnih, estetskih dejavnostih, v umetnosti in športu (Pišot, 2006).

Šport je vsekakor pravi način za ohranjanje zdravja na prijeten in zabaven način. Otroci se z gibanjem seznanijo že v materinem trebuhu in spremlja jih skozi celo življenjsko pot. Gibalna/športna aktivnost je za skladen celostni razvoj otroka nujno potrebna in smo jo otroku dolžni zagotoviti v primerni količini in kakovosti (Pišot, 2006). Z gibanjem otrok zaznava in odkriva svoje telo, preizkuša, kaj telo zmore, doživlja veselje in ponos ob razvijajočih se sposobnostih in spretnostih ter gradi zaupanje vase. Hkrati gibanje daje otroku občutek ugodja, varnosti, veselja, torej dobrega počutja (Videmšek, 2007).

Potreba po gibanju je za človeka naravna. Otrok ob gibanju razvija in krepi svoje telo, usklajuje se njegova motorika, v povezovanju posameznih telesnih in športnih dejavnosti se urijo njegove sposobnosti. Z ustreznimi spodbudami v vrtcu in kasneje v šoli pri otroku vplivamo na njegov kasnejši življenjski slog ter ga opremimo za samostojna in dejavna obvladovanja preizkušenj, obremenitev in stresov, ki mu jih bo prenašalo življenje.

Zato si celostnega razvoja otroka brez gibalne in športne dejavnosti ne moremo niti predstavljati. Lahko bi dejali, da je šport v otroštvu najboljša naložba za njegovo ustvarjalno in polno življenje kasneje (Škof, 2007).

Kljub vsem koristnim lastnostim, ki jih ima gibalno-športna vzgoja, pa se v svoji diplomski nalogi sprašujem, ali se lahko s športom borimo proti agresiji. Agresivno vedenje je pogosto prisotno pri otrocih že v predšolski dobi. V vrtcu imamo pogosto opraviti predvsem s fizično

agresijo. Mlajši kot je otrok, slabše so njegove verbalne sposobnosti in pogosto doseže to kar si želi (igračo, pozornost prijatelja ...) le z agresijo. Ali lahko to agresijo omejimo s športom?

V svoji diplomski nalogi sem želela to preizkusiti in ugotoviti. V teoretičnem delu se bom osredotočila na ugotovitve stroke s področja agresivnega vedenja in športa; skušala bom ugotoviti, kaj imata skupnega ti dve področji.

V empiričnem delu bom predstavila sklop vaj, ki sem jih izvajala v šolskem letu 2010/11 v svoji vrtčevski skupini s ciljem preprečiti oziroma omiliti agresivno vedenje v vrtcu. Otroke sem opazovala marca, pred izvedbo vaj, in maja, po izvedbi vaj. Rezultate sem beležila v ocenjevalni lestvici in jih med seboj primerjala ter interpretirala s pomočjo t-testa. Ugotovitve so se skladale s postavljeno hipotezo, in sicer: s primerno gibalno-športno vzgojo v vrtcu lahko omilimo agresivno vedenje.

2 TEORETIČNI DEL

2.1 KAJ JE AGRESIJA?

»Že beseda agresija je povezana z gibanjem. V prvotnem in osnovnem pomenu besede – *aggredi* od *ad gradi* – pomeni gibati se, korakati naprej. Lahko rečemo, da je agresija v svojem izvornem pomenu gibanje naprej v smeri cilja brez dvoma ali strahu. Beseda agresirati je zelo zgodaj pridobila pomen napada, ker je, kot vemo, v vojni gibanje naprej znak za začetek napada.« (Kristančič, 2002, str. 97)

Skozi zgodovino smo ljudje dokazovali, da znamo biti zelo agresivni. Človek je destruktiven, ker je ustvaril takšna stanja, ki proizvajajo agresijo. Agresija je za človeka postala, vsaj tako nam kaže zgodovina, bolj pravilo kot izjema. Človekova hiperagresija ni povzročena z večjim agresivnim potencialom. Dejstvo je, da so stanja, ki povzročajo agresijo, pri človeku bolj pogosta kot pri živalih, ki živijo v svojem naravnem bivalnem prostoru. Dejstvo je, da je človek pogosto uničevalen, tudi če ni v tropu – skupini. Pri človeku destruktivnost lahko izzove občutke zadovoljstva. Posamezniki ali skupine imajo značilno strukturo, ki jih spodbuja k ustvarjanju situacij in omogoča izražanje destruktivnosti – uničevalnosti. Agresija so vse dejavnosti, katerih namen je povzročati škodo drugi osebi, živalim ali neživim predmetom (Kristančič, 2002).

Redl (1984) pravi, da pojave sovraštva in agresivnosti ne poznamo dovolj dobro. Obravnaval je predvsem otroke, ki imajo motene funkcije ega oziroma specifične motnje na področju agresivnosti. Kljub temu se mi zdi pomembno, da predstavim nekatere njegove ugotovitve in predpostavke za lažje razumevanje pojava agresije.

Psihologi so veliko pisali o tem, da nastane agresivnost na osnovi dražljajev iz okolja. Velika razlika je med sovraštvom, ki se razvije pri otroku srednjega sloja kot spremljevalec njegovih bojazni, in sovraštvom delinkventa iz »sluma«, kjer je agresivnost nujno potrebna v boju za obstanek. Pa tudi sicer so razlike med posameznimi oblikami agresivnosti velike. Pri nekom gre morda le za občasne, redke izbruhe, pri drugem pa je to redna tehnika. Posamezniki se med seboj razlikujejo tudi glede na to, v katerem obdobju se je agresivnost začela pojavljati. Ločimo tudi različne načine pojavljanja agresije: razne fantazije, igre ...

Redl (1984) pravi tudi, da je vzrok za agresijo otrok v njih samih; pri tem misli na otroke s specifičnimi motnjami. Vendar njihovo sovraštvo ne sme biti razlog za našo nemoč pri ravnanju z njimi. Težko je sprejeti običajne oblike agresivnosti, destruktivnosti in sovražnosti, ki jo ti otroci izražajo do vsakogar, ki jih skuša spremeniti. Toda to se le stranski, zunanji izrazi njihove motenosti, za katerimi se kot za dimnim oblakom skriva njihova motena osebnost. V resnici vedenja teh otrok ni teže prepoznati kot vedenja pri nevrotikih, precej težje pa ga je prenašati. Jasno je tudi, da je mnogo težej teh otrok podobnih osnovnim potrebam normalnega otroka, so pa bolj primitivne in nesmiselne. Poleg teh obstajajo še zelo specifične motnje in slaba razvitost njihovega »kontrolnega sistema« (to je njihovega ega in superega).

»Za obravnavanje otrok z motenimi funkcijami ega je najpomembnejše izvajanje rekreacijskega programa. Tu se lahko izrazno razbremenijo na organiziranem, sublimacijskem in frustracijsko dopuščajočem nivoju disfunkcij ega, zaradi katerih trpijo. Zlasti je pomembno področje iger, ki dajejo možnost potrditve, uveljavljanja, domišljije, uspeha v skupini. Redl trdi, da je nekatere disfunkcije ega mogoče popraviti le na ta način (Redl, 1984, str. 8–9).

Redl (1984) meni, da so travmatski doživljaji zelo povezani z agresivnostjo. Travmatski doživljaji so popolnoma normalna stvar in jih pozna vsak otrok. Pri agresivnih otrocih (otrocih, ki sovražijo) pa je za razliko od zdravih otrok travma pravilo. Pri psihološki travmi ne gre le za to, kaj se otroku zgodi, temveč tudi za to, kaj se mu ne zgodi. Pogosto v njihovem življenju manjkajo naslednji dejavniki (Redl, 1984):

- dejavniki, ki pripomorejo k identifikaciji z odraslimi: čustva sprejetosti in zaželenosti, pomoč pri sprejemanju vrednot in standardov sveta odraslih;
- priložnost in pomoč pri pridobivanju zadovoljujočih rekreacijskih vzorcev, ki pomenijo potrditev;
- priložnost za normalne odnose z vrstniki;
- priložnosti za nastanek vezi z okoljem, ki naj bi dajale občutek pripadnosti, povezanosti tudi z ostalimi ljudmi, ne le s starši;
- družinska struktura, ki ne bi bila skoraj ves čas v nevarnosti, da popolnoma razpade;
- primerna ekonomska stabilnost za nekatere osnovne potrebe in zahteve življenja.

Prav pomanjkanje teh dejavnikov lahko povzroči motnje osebnosti oziroma funkcij ega.

2.1.1 Vzroki za agresivno vedenje

Scott (1974, str. 144) povezuje agresivno vedenje z bojem in meni, da uspeh v boju je motivacija za nadaljevanje z agresivnim vedenjem. Tudi to lahko povežemo s športom, kajti uspeh v športu nas motivira, da vztrajamo. Nasproten učinek ima neuspeh, ki nas lahko hitro demotivira. Zato moramo otroku nuditi čim več priložnosti, da je uspešen pri športni dejavnosti in tako na pozitiven način kanalizira agresijo.

Agresivno vedenje sproži frustracija, ki je lahko zunanja ali notranja. Frustracija stimulira hipotalamus k agresivnosti in če je stimulacija dovolj močna, se aktivirajo motorični centri za agresivno dejanje. Takrat človek »izgubi kontrolo«. Scott meni tudi, da obstajajo razlike med moškimi in ženskami. Moški veliko prej izgubijo kontrolo in potrebujejo manjšo stimulacijo, da storijo agresivno dejanje. Te razlike so se utrdile skozi čas pod vplivom kulture in vzgoje, ki je bila drugačna za deklice in dečke (Scott, 1974).

Vzroki za agresivno vedenje izvirajo predvsem iz socialnega okolja. To velja za agresivnost pri posamezniku kot tudi za skupinsko agresijo. Skupinska agresija je lahko neškodljiva in celo prijetna, če ostaja znotraj določenih meja in če je usmerjena proti drugi skupini in le proti posamezniku. Tukaj mislim predvsem na moštvene in ekipne športe, kot so nogomet, rokomet, košarka ... Če je agresivnost cele skupine usmerjena le na enega posameznika, pa lahko postane nevarna. Primer za to so razni obredi iniciacije, ki lahko včasih postanejo nenadzorovani in nevarni. To je sicer bolj značilno za najstniške skupine, vendar se tudi v vrtcu že dogaja, da je posameznik izločen. Skupina ga preprosto ne sprejema (vedno, ko se kaj zgodi, je on kriv, tudi če ni nihče tega videl, pri socialnih igrah in igrah parov ga nihče ne želi vključiti ...) in ta posameznik išče pozornost oziroma se skuša vključiti v skupino na negativen način (agresija, izvaja klovna, nagaja vzgojiteljici ...). Na tak način doseže pozornost, otroci ga opazijo in se mu posmehujejo, vendar ga ne vključijo, še bolj je »drugačen« in še bolj izključen. Pade v začaran krog nepravilnega iskanja pozornosti in neuspešnega vključevanja. Tak otrok potrebuje našo pomoč (Scott, 1974).

2.1.2 Vrste agresije

Kristančič (2002, str. 98) v svoji knjigi »Socializacija agresije« razlikuje med različnimi vrstami agresije.

- **Biološko adaptivno agresijo**, ki je v službi življenja in je odgovor na ogroženost vitalnih človekovih interesov. Lahko rečemo, da je filogenetsko programirana, značilna za človeka in živali. Je reaktivna in obrambna, ker je usmerjena na odpravljanje ogroženosti bodisi z uničevanjem ali odpravljanjem vzrokov.
- **Benigno agresijo in neprilagojeno maligno agresijo**. Biološko neprilagojena, maligna agresija, je uničujoča in okrutna. Ni obramba pred ogroženostjo, tudi ni filogenetsko programirana. Tovrstna agresija je značilna za človeka, biološko je škodljiva in za družbo uničevalna. Pomembni obliki izražanja te agresije sta ubijanje in okrutnost, ker ustvarjata užitek. Zato jo imenujemo nasilje. Maligna agresija je škodljiva za osebo, ki je napadena, in tudi za tisto, ki napada. Maligna oblika agresije, čeprav ni instinkt, je zakoreninjena v pogojih človekove eksistence. Razlika med biološko prilagojeno in neprilagojeno agresijo nam pripomore k osvetlitvi zmede pri obravnavi agresije nasploh. Povsem razumljivo je, da maligna oblika agresije človeku ni vrojena. To je človekov potencial in naučena oblika vedenja, ki jo je mogoče odpraviti, ko se spremenijo vzorci vedenja.

Na agresivno vedenje lahko gledamo kot na posamezne stopnje – sekvence, ki se začnejo z »izzivalci«, ki jih spremljajo kinestetični in drugi fiziološki dražljaji, povezani z zunanjimi znaki ali signali. Jeza posameznika in agresija se kažeta v povečanju dražljajev. Zgodnje spoznanje in obvladovanje jeze pomagata posamezniku, da obvlada agresijo in nasilje.

Agresija je tipično diadni dogodek, v katerem imata svojo vlogo agresor in tisti, ki je deležen agresije, posebno takrat, ko se dogodek razbohoti v konflikt. Učinkovito zmanjševanje agresije vsebuje ne le ugotovitev, kakšen pomen ima jeza za ciljno osebo, ampak kako se soočiti s konfliktno situacijo. To pomeni biti pripravljen zmanjšati izzivalce jeze in njih učinek na agresijo in nasilje. Hkrati to pomeni bolj konstruktivno reševati različne medosebne spore in konfliktno situacije v življenju (Kristančič, 2002).

2.2 AGRESIJA OTROK

Kristančič (2002, str. 113) pravi, da je, preden razglasimo otroka za agresivno nasilnega, nujno »razlikovati med zelo motečim vedenjem in nasilno agresivnim vedenjem otroka«. To je pomembno, ker je razvoj otrok hitrejši in intenzivnejši kot pri odraslih osebah. Torej se nenehno spreminja. Že v vrtcu se vedenje otroka v kratkem času zelo spremeni. Včasih ob pogovoru s kolegico, ki je imela določenega otroka vključenega v skupino v prejšnjem

šolskem letu, ugotovim, da ima o njem popolnoma drugačno sliko. Otrok je v predšolskem obdobju izpostavljen hitremu razvoju in zelo hitro lahko dosežemo tudi napredek na določenem področju oziroma pri razvoju določene spretnosti.

2.2.1 Vzroki izrazito motečega vedenja

Ljudje smo nagnjeni k temu, da skušamo vedno poiskati vzroke, če nam nekaj ne ustreza. To velja tudi za moteče vedenje otrok v skupini. Vse, kar povzroča poškodbe možganov, bodisi pred rojstvom ali po njem, razne vrste zlorab alkohola, drog, izrazito stresno okolje, alergije in podobno, so lahko vzroki motečega vedenja otrok. Strokovnjaki menijo, da so vzroki izrazito motečega vedenja pri otrocih kombinacija genetskih, nevroloških, biokemičnih dejavnikov in dejavnikov okolja. Izrazito moteč otrok v skupini lahko reagira tako zaradi možganskih poškodb, neustrezne prehrane, stresne situacije v domačem okolju ...

Zelo moteče vedenje otrok lahko definiramo kot pogosto ali ponavljajoče, ki v skupini povzroča situacijo, ki ni v skladu z dejavnostmi drugih otrok in skupine. Pogosto ali ponavljajoče se vedenje so ključne besede v definiciji izrazito motečega vedenja. Kristančič meni, da nam prav to omogoča razlikovanje med občasnim in trenutnim motečim vedenjem otrok, ki je sicer normalno in tipično za vse otroke v določenem obdobju razvoja.

Pogoste in intenzivno moteče oblike vedenja so (Kristančič, 2002, str. 114):

- povzročanje telesnih bolečin sebi in drugim otrokom (praskanje, grizenje, brcanje, tepež ...),
- uničevanje materiala in opreme,
- zavračanje navodil in usmerjanja,
- napadi nekontroliranega besa,
- zapuščanje skupine brez dovoljenja,
- ekscesivne dejavnosti,
- kratkotrajna pozornost.

Zelo pomembno je, kako pristopimo k otroku, na kakšen način skušamo z njim vzpostaviti stik, se z njim pogovarjati. Pri komunikaciji z motečim otrokom skušamo upoštevati naslednja priporočila (Kristančič, 2002, str. 117):

- približati se težavnemu otroku brez kričanja čez cel prostor, stik z očmi je zelo pomemben;
- ton in višina glasu naj bosta umirjena, govor in barva glasu nista obtožujoča;
- posredovati otroku, kaj lahko in česa ne more;
- težavnega otroka je treba zaščititi tako kot druge otroke;
- ovrednotiti otrokova čustva;
- osebno se pogovoriti z otrokom, ki je zelo moteč;
- vključiti otroka v skupno iskanje bolj primerne vedenja; s tem izrazimo ne le spoštljivost do otrokove osebnosti, ampak izražamo tudi zaupanje v njegove sposobnosti spreminjanja;
- uporaba slik, knjig, lutk, igranje vlog; vse to so lahko pripomočki, ki omogočajo, da otrok izrazi svojo jezo, strah ..., skratka vse tiste situacije, ki izzovejo moteče vedenje in ki pomagajo, da odpravimo moteče vedenje.

Vzgojitelji pri delu z izrazito motečimi otroki doživljamo frustracije, ki so pogoste in neprijetne. Vendar je treba že zaradi poklicne etike in humane naravnosti storiti vse, da se tudi zelo moteč otrok vključi v skupino, skupnost in se uči novih oblik vedenja. Pomembno je, da načrtujemo njihovo udeležbo v dejavnost, upoštevamo njihove potrebe, krepimo njihovo samozavest in samocenitev tako kot pri drugih otrocih. Potem jih lahko usmerjamo v sprejemljive oblike vedenja in osebnostnega razvoja. To storimo, preden jih razglasimo za agresivne, nasilne ali kako drugače motene, saj jih tako lahko zaznamujemo za celo življenje.

2.2.2 Agresivno-neprilagojeno vedenje v skupini

Dejstvo je, da je otrok, ki ima težave z agresivnim in neprilagojenim vedenjem, teže sprejet v vrtčevski skupini in to se lahko začne že zelo zgodaj.

Pri starosti približno dveh let gre večina otrok skozi razvojno fazo, ki jo imenujemo obdobje trme. V tej fazi so otroci zelo neprilagodljivi, trmasti in izrazito frustrirani. V tem obdobju opazamo pogoste in intenzivne izbruhe togote, postopoma pa otroci razvijejo sposobnost, da znajo izraziti svoje želje in potrebe na bolj sprejemljiv način (Greene, 1999).

Nekateri otroci žal zaostajajo v razvoju spretnosti prilagodljivosti in frustracijske tolerance. Ti otroci si niso sami izbrali, da bodo vzkipljivi in neprilagodljivi, ampak imajo le velike težave

pri razvoju ali uporabi teh sposobnosti v situacijah, ko je to potrebno. Res pa je, da sta otrokova neprilagodljivost in eksplozivnost odvisna od njegovih prirojenih dispozicij.

Izrazito moteč otrok v skupini povzroča stresno, negotovo situacijo ali vzdušje pri vseh otrocih in pri strokovnjakih. Njihovo vedenje je neprilagodljivo, pogosto bučno in agresivno, bodisi z razlogom ali slučajno – v odnosu do drugih otrok ali materialov oziroma predmetov. Drugi otroci se zato počutijo negotovo in prestrašeno.

Scott (1980) meni, da je prav skupina tista, ki velikokrat ohranja in še dodatno okrepi agresivno vedenje. Otrok z motečim in neprilagojenim vedenjem si izbere »žrtev« v skupini in išče podporo v skupini za agresivno vedenje do izbranega otroka.

Green (1999, str. 16–17) meni, da lahko opišemo neprilagojene otroke po nekih splošnih značilnostih; navaja naslednje:

- Izjemno omejena sposobnost za prožnost mišljenja in prilagajanje, izguba razsodnosti sredi hudih frustracij. Otrok pogosto ni sposoben sprejemati ukazov staršev ali sprejemati svojih načrtov in se razburi, kadar situacija zahteva prilagajanje. Ko otrok postane frustriran, se njegova sposobnost, da bi razmislil in rešil konfliktno situacijo na sprejemljiv način, zelo zmanjša. Ne more jasno misliti in pogosto ne reagira na poskuse, da bi ga pomirili in spet vzpostavili stik. Če je kaznovan, se njegova agresija še poslabša.
- Ekstremno nizek frustracijski tolerančni prag. Otrok je frustriran veliko hitreje in zaradi na videz veliko bolj banalnih razlogov kot drugi otroci njegove starosti. Zato doživlja svet kot sovražen, poln razočaranj in nerazumevajočih odraslih.
- Izjemna preobčutljivost za frustracijo. Otrok se veliko hitreje zmede, pa tudi čustva, ki so povezana s frustracijo, so veliko intenzivnejša in jih obvlada veliko težje, kot njegovi vrstniki. V odgovor na frustracijo postane izredno razdražen, zmeden in besedno ali fizično nasilen.
- Nagnjenost k črno-belemu, togemu načinu razmišljanja. Otrok v mnogih situacijah sploh ne pozna sivih tonov. Lahko postavi preveč poenostavljena, toga in nefleksibilna pravila tudi za kompleksne situacije in se impulzivno zateče k tem pravilom tudi v situacijah, v katerih očitno niso uporabna.
- Vztrajanje pri neprilagodljivem in napačnem odzivanju na frustracije kljub močni notranji motiviranosti in spodbudi od zunaj. Otrok vztraja pri pogostih, intenzivnih in dolgotrajnih afektih, čeprav se jasno zaveda neprijetnih posledic.

- Neprilagodljivo vedenje lahko pride kot strela z jasnega. Otrok je dobro razpoložen, ob najmanjši frustraciji pa popolnoma nepričakovano izbruhne.
- Otrok je posebno občutljiv na določeno temo (na primer: kakšne so videti ali kakšne so na otip njegove obleke, kako diši ali kakšnega okusa je hrana, na vrstni red in natančno določen način, kako morajo biti določene stvari narejene).
- Otrokova neprilagodljivost in težave pri obvladovanju frustracije na sprejemljiv način se lahko še povečajo v povezavi z drugimi vedenjskimi motnjami – motnjami razpoloženja, razdražljivostjo, hiperaktivnostjo, impulzivnostjo, anksioznostjo, obsesivnostjo, socialno neprilagojenostjo ...
- Medtem ko so drugi otroci bolj razdražljivi, kadar so lačni ali utrujeni, neprilagodljivi – eksplozivni otroci v takih pogojih popolnoma iztirijo.

Redl (1984) je skušal opisati »otroke, ki sovražijo« kot otroke, ki ne prenesejo vsakdanjih življenjskih nalog oziroma obveznosti in pri tem postanejo nemočni v obvladovanju različnih impulzov, ki jih preplavijo. Najbolj izstopajo tista prizadevanja in pritiski, ki jih imenujemo sovraštvo.

Millerjeva (1996, str. 178) podaja nekaj smernic, kako ravnati v skupini, ko imamo izrazito motečega otroka. Te smernice podajam v nadaljevanju.

Spremljanje

Spremljamo smer otrokovih pretiranih reakcij. V pomoč nam je profiliranje – ugotavljanje socialnih in življenjskih spretnosti otroka. Včasih je razlog otrokovega motečega vedenja frustracija zaradi nezmožnosti reševanja določene naloge. Otrok, ki se pogosto in ponavljajoče vede moteče, potrebuje našo pozornost in pomoč.

Opazovanje

Preden otroka razglasimo za zelo motečega, agresivnega, nasilnega in ga celo napotimo v specialno ustanovo, je pomembno, da ga pozorno opazujemo. Opazovanje poteka v skupini ali v razredu. Informacije od domačih, staršev in drugih oseb so v pomoč, preden napotimo otroka v specialno obravnavo. Ne glede na rezultate evalvacije naj bi vsak vzgojitelj, učitelj in svetovalec našel način, kako bo ravnal s takšnim otrokom.

Ljubezen

Delo z zelo motečim otrokom bo bolj učinkovito, če ga bomo opravljali z več ljubezni in prijaznosti.

2.2.3 Spoprijemanje z agresijo

»Agresivno je tisto dejanje, ki povzroča fizično ali psihično škodo drugemu. Agresivno vedenje vzbuja strah pri vseh prisotnih, tudi pri nasilnežu. V zgodnjem otroštvu je agresivnost predvsem posledica frustracij, zato jo najlažje preprečimo, če odstranimo dejavnike, ki otroka frustrirajo. Če bomo omejili neposredno tekmovalnost med otroki, morda ne bodo več čutili potrebe po agresiji.« (Miller, 1996, str. 188)

Agresiven otrok pogosto uporablja fizično moč, da bi dobil ali obdržal predmet, s katerim se trenutno igra. Mlajši otroci z agresijo najpreprosteje in najhitreje dosežejo svoje cilje.

Druga vrsta agresije je sovražna, ko otrok reče ali stori kaj slabega z namenom, da bi prizadel svojega vrstnika. Najpreprostejša vzroka za tovrstno nasilniško vedenje sta maščevanje ali ljubosumje. Otroci, ki izražajo to vrsto agresije, pogosto udarjajo vrstnike, jim pulijo lase in jih praskajo. Zmerjanje in poniževanje sta pogostejša pri starejših otrocih.

Otroci se v svojem vsakdanjem življenju in tudi na televiziji pogosto srečujejo z agresivnim reševanjem problemov, zato ne smemo biti presenečeni, ko posnemajo nasilniško vedenje, ki je bilo učinkovito. Starejše otroke, predvsem dečke, pogosto učimo, naj bodo agresivni (»Postavi se zase. Udari ga nazaj!«).

Agresije ne smemo spregledati, saj jo tako le še spodbudimo. Mlajši otroci mislijo, da vsi vidijo situacijo enako kot oni in ignoriranje agresije razumejo kot odobravanje takšnega vedenja. Pomembna naloga vzgojiteljev je, da otrokom predstavijo drugačne načine izražanja svojih frustracij. Otroci bi lahko ravnali drugače, če bi znali.

Na razpolago imamo tudi kar nekaj strategij za spoprijemanje z agresijo (Miller, 1996, str. 189):

- Vzpostaviti očesni stik. Prepričati se, da nas otrok posluša, ko se želimo pogovoriti z njim.

- Agresijo zaustaviti, še preden se zgodi. Agresijo preprečimo oziroma ustavimo, ko se še razvija. Skušajmo otroke opazovati in prepoznati njihovo razpoloženje. Ko je otrok v frustracijski situaciji, se mu približamo in usmerimo njegovo pozornost drugam.
- Spodbujajmo igro z materiali, ki jih otrok lahko oblikuje. Del otrokove napetosti lahko poskusimo sprostiti z aktivnostmi, ki pomirjajo (uporabimo vodo, mivko, plastelin ...).
- Poskušajmo razumeti otrokova čustva in mu jih potrdimo.
- Spoprimimo se s prikrito napetostjo. Čeprav je sproščanje napetosti zelo učinkovito, ne smemo pozabiti na čustvo, ki je povzročilo agresivno vedenje. Skupaj z otrokom ugotovimo, kako se lahko sooči z jezo.
- Otroke naučimo uporabljati besede namesto dejanj. Naučimo jih uporabljati besede, s katerimi lahko izražajo svoja čustva.
- Posredovanja naj bodo stalna. Če otroka ustavimo prvič, ko nekoga udari, mu to preprečimo tudi prihodnjič, sicer bomo agresivno vedenje le utrdili.
- Otroke pohvalimo, kadar se vedejo nenasilno. Tudi, če agresivno vedenje ni uspešno, otroka pohvalimo. Svoje pozornosti ne namenjammo le agresivnemu vedenju. Če bo otrok pridobil našo pozornost in odobravanje z nenasilnim vedenjem, bo tako ravnal tudi drugič.
- Otroke učimo prijaznosti in empatije do drugih otrok. Če otrok joče, bodimo s svojim vedenjem zgled drugim otrokom in ga potolažimo. Spodbudimo tudi druge otroke, da nam pri tem pomagajo.

2.2.4 Agresija in jeza

Agresija in jeza sta zelo povezani, saj je jeza pogosto tisto čustvo, ki sproži agresivno vedenje. Jeza je čustvo, ki zahteva posebno skrb. Je tisto čustvo, ki odrasle najbolj vznemiri, ko ga opazijo pri otrocih. Otrokom pogosto preprečimo izražanje njihove jeze, saj je najbolj zastrašujoče čustvo, ne le za otroka, ki jo doživlja, ampak za vse okrog njega. Jeza je lahko nevarna, če vodi k nasilniškemu in destruktivnemu vedenju. Vendar se morajo otroci zavedati, da je vsak človek včasih jezen in slabe volje. Zato jim moramo pomagati, da bodo znali prepoznati svojo jezo, jo primerno izraziti in ustrezno premagati.

Kot zelo zanimiva in uporabna tehnika spoprijemanja z agresijo je po moji oceni »Kotiček za jezo« (Miller, 1996, str. 187), zato sem jo uporabila tudi v svoji skupini in jo predstavila v empiričnem delu diplomske naloge. Ker je jeza čustvo, ki povzroča veliko napetost, določimo

poseben prostor, kamor se otrok lahko umakne in na primeren način izrazi svojo jezo. Kotiček lahko poimenujemo tudi drugače, da ne bodo otroci mislili, da lahko material v tem kotičku uporabljajo le, če so jezni, zato ga raje imenujmo »Kotiček za izražanje čustev«. Tu so lahko najrazličnejši materiali in predmeti, otroci izberejo tistega, ki v določenem trenutku ustreza njihovem razpoloženju. To so:

- predmeti, ki jih lahko udari: velike blazine, žoge, mehke lutke. Otrok lahko sprosti svojo napetost;
- materiali, ki pomirjajo: voda, vlažna glina, droben pesek ali pena za britje;
- predmeti, po katerih lahko otrok tolče: obdelovanje lesa je lahko zelo učinkovita dejavnost, vendar jo moramo nadzorovati. Otroci radi z lesenimi deščicami tolčejo po glini ali plastelinu;
- vreča za jezo – otroku pomagamo iztisniti nekaj kreme za britje v plastično vrečko, ki se zapre. Kremi dodajmo dve različni barvi za živila. Vrečko zapremo, otrok pa jo lahko stiska in uživa, ko se barve mešajo. Ta dejavnost sprošča napetost;
- slikanje na slikarskem stojalu – postavimo stojalo in dodamo svetle in močne tempera barve, tudi rdečo in črno, otrok naj svojo stisko umetniško izrazi v sliki. Spodbudimo ga, da bo naslikal več slik. Pri delu ga ne prekinjamo;
- umetniški material – ponudimo še druge materiale, s katerimi otrok izrazi svoja čustva: flomastre, barvice, bogat izbor predmetov za kolaž, lepilo in papir;
- predmeti, ki jih otrok lahko uniči – zberite stare časopise in revije, ki jih otrok lahko reže ali trga, blago, ki ga para in predmete, ki jih lahko razstavi;
- nezlomljivo zrcalo je zelo primeren pripomoček, ker otrok lahko opazuje izraze na svojem obrazu;
- mehke žoge velikokrat ohladijo jezo, saj jih otroci stiskajo in napetost počasi izgine;
- predmeti, ki oddajajo glas: ropotulje kričijo namesto otrok, kadar jih v navalu jeze stresajo, s kuhalicami pa udarjajo po predmetu namesto po vrstniku;
- tarča in žogice – tarčo pritrdimo na steno, otroci pa naj vanjo čim močneje mečejo žogice;
- škatla za vpitje – skupaj z otroki pobarvamo veliko kartonasto škatlo in jo okrasimo. Na eni strani izrežemo vrata. Otrok, ki se mora sprostiti, zleze v škatlo, zapre vrata in kriči po mili volji;
- medvedki so primerni za izražanje nežnejših čustev; otroci jih pogosto objamejo in jim zaupajo svoje težave;
- knjige o čustvih.

S temi dejavnostmi ne zatiramo jeze ali katerega koli drugega čustva. Otroci se z njihovo pomočjo zavedo svojih čustev, se z njimi soočijo in spoprimejo na zdrav in konstruktiven način, so samoterapevtske in učinkovite že brez interpretacije ali našega posredovanja.

2.2.5 Agresija po Freudu

Freud je svojevrstno gledal na svet in na zanimiv način je razumel tudi agresijo, zato se bom v svoji diplomski nalogi dotaknila nekaterih njegovih predpostavk.

Po Freudu (2001) človekovo vedenje motivirajo nezavedni nagoni dveh vrst:

- **Seksualni (eros)** – njihovo energijo je poimenoval **libido** (lat. poželenje, sla) in ga razumel kot osnovno motivacijsko gonilo razvoja. Seksualnost je pojmoval zelo široko: vsa prijetna občutja, vse aktivnosti, ki ohranjajo življenje oz. zagotavljajo preživetje.
- **Agresivni (tanatos)** – nagon, ki deluje v nasprotni smeri, težnja v destrukcijo, smrt. Freud je erosu dodal tanatos, ker je v klinični praksi opazil pojave, ki jih z libidnimi nagoni ni mogel pojasniti, npr. ponavljajoče se moraste sanje o travmatičnih izkušnjah (posledice prve svetovne vojne), pretirana občutja krivde, sadistično in mazohistično vedenje ... Danes se izraza eros in tanatos ne uporabljata, govorimo o libidnih in agresivnih impulzih.

Freud (2001) poudarja, da agresivnosti ne smemo razumeti samo v negativnem smislu, saj prav agresivna energija omogoča človeku, da se osamosvaja in uveljavlja. Majhen otrok potrebuje agresivno energijo, da se začne ločevati od matere, enako mladostnik pri osamosvajanju od staršev.

Razlikujemo lahko:

- agresivnost, usmerjeno k sebi (avtoagresivnost), ki lahko vodi do občutja krivde, drog, življenjsko nevarnih športov, samopoškodovanja, samomorov ...,
- agresivnost, usmerjeno k drugim, ki bi naj bila obramba pred samouničenjem, lastnim tanatosom,
- konstruktivne načine sproščanja agresivnosti (sublimacija), kar predstavlja šport, umetnost, energično uveljavljanje na katerem koli področju.

Freud zastopa stališče, da je nagnjenost k agresivnosti človekova izvorna, samostojna nagona predispozicija (Freud, 2001, str. 60). Bližnji mu predstavlja skušnjava za

zadovoljitev svoje agresije. Plavt (v Freud, 2001) pravi »homo homini lupus« (človek je človeku volk) in kot dokaz za to navaja vse človekove skušnjave v življenju in zgodovini, kjer sicer ta agresija preži na provokacijo ali pa se postavi v službo kakšnega drugega namena. Dejstvo je, da so nagonne strasti močnejše od razumskih interesov, zato mora človeška kultura dati vse od sebe, da bi človekovim agresivnim nagonom postavila meje. Freud (2001) trdi tudi, da je agresivnost usedlina na dnu slehernega nežnega in ljubezenskega odnosa med ljudmi. Človek, ki te agresivnosti ne more izraziti, ni srečen. Še huje. Agresijo introjecira in jo usmeri proti samemu sebi. Ta se lahko izraža kot del nadjaza – vest, ki vzbuja v posamezniku občutke krivde. Pred lastnim nadjazom ne moremo ničesar skriti in že za grešne misli nas ta kaznuje z občutki tesnobe.

»Občutek krivde je izraz ambivalentnega konflikta, večnega boja med Erosom in destruktivnim nagonom. Da bi vzbudil pozornost, otrok večkrat uporablja agresijo prav pri ljudeh, ki jih ima rad in jih ceni, zato je večkrat v konfliktu. Konflikt je nesoglasje in borba med različnimi težnjami, motivi ali različnimi možnostmi za reševanje teženj.« (Praper, 1992, str. 18) V konflikt prihajata že osnovni nagoni – libido, ki nas sili v povezovanje in navezanost, ter agresija, ki zahteva osamosvajanje, individualizacijo. Tak konflikt vedno izhaja iz notranje dvojnosti. Libido je temeljna energija privlačnosti, agresija pa je energija, ki nas sili, da gremo naprej. Je sila akcije. Libido je usmerjen bolj v čutne organe, kar uravnava njihovo receptivnost, agresija pa v mišice. Oboje, libido in agresija, se lahko povezujeta z ugodnimi izkušnjami in pozitivnimi emocijami. Libido daje sigurnost, varnost, občutek povezanosti, agresija pa občutek lastne uspešnosti. Zato nam je lahko fizični napor prijeten in telesna utrujenost ugodna.

»Nadjaz je instanca, do katere smo prišli s sklepanjem, vest funkcija, ki mu jo pripisujemo poleg drugih in ki mora nadzorovati in presoјati dejanja in namere jaza, ki torej izvaja dejavnost cenzure.« (Praper, 1992, str. 86) Pri otrocih se te instance šele razvijajo, ni še stroge cenzure. Zato otroci včasih nimajo nadzora nad svojo agresijo oziroma reagirajo, preden nadjaz pošlje sporočilo, naj se akcija, dejanje ustavi. Večkrat jim je po dejanju žal.

Tudi Fromm (2006, str. 168) je preučeval Freudovo psihoanalizo in meni, da ta presega ozko področje zdravljenja in da lahko z njo dosežemo notranjo osvoboditev. Če se osvobodimo spon nauka o gonu, lahko kot bistvo nauka psihoanalize opredelimo odkritje, kako pomembne so v človeku nasprotujoče težnje in kolikšna je moč »odpora«, s katerim se borimo, da se ne

bi zavedli teh navzkrižij. Nadalje, kako si prizadevamo z različnimi razlagami, racionalizacijami prepričati se, da ni nobenih nasprotij, in končno, da zavedanje teh nesoglasij osvobaja, nerešeni spori pa vodijo v bolezen.

Fromm priporoča raziskovanje samega sebe in samoanalizo kot ploden način na poti k osvoboditvi. Omogoča zbranost, pomiritev, zavedanje ... vendar ne le s ciljem pretirane skrbi za lastni jaz. S samoraziskavo se lahko znebimo sebičnosti in si omogočimo polno življenje sami s sabo in tudi z drugimi (Fromm, 2006, str. 178).

2.2.6 Glasserjeva kakovostna šola

Za otrokovo dobro počutje v skupini in preprečevanje agresivnega vedenja lahko veliko naredita vzgojitelj ali učitelj. Glasser (2000) meni, da je ustvarjanje kakovostnega in spodbudnega okolja v šoli pomembno za razvoj odnosa med učiteljem in učenci ter za osebni razvoj ter uspešnost učencev. Trdi namreč, da se moramo z učenci (otroki) povezati in se jim posvetiti predvsem takrat, ko nam povzročajo težave. Šole morajo narediti premik od okolja zunanjega nadzora, ki uničuje odnose učenec–učitelj, do okolja teorije izbire, ki povezuje učitelje, učence in starše.

Upam si trditi, da podobno velja tudi v vrtcu. Zelo veliko lahko dosežemo pri otrocih, ki kažejo znake agresije, če si vzamemo čas zanje in se jim skušamo približati. Obratno pa grožnje, kričanje in kritiziranje vedenja ponavadi pripelje le do še večje agresije in ruši povezanost med otrokom in vzgojiteljico.

Zunanji nadzor (Glasser, 2000, str. 32) je kratek in natančen opis tega, kar se zgodi, ko uporabljamo sedem škodljivih navad, in sicer: grajanje, obtoževanje, pritoževanje, sitnarjenje, grožnje, kaznovanje in nagrajevanje, da bi v katerih koli okoliščinah nadzorovali, čeprav se želimo bolje razumeti z drugim človekom ali ljudmi.

Glasser priporoča vsem pedagoškim delavcem, da se izognejo tem vedenjem in namesto tega raje uporabijo sedem navad teorije izbire: skrbnost, poslušanje, podpiranje, prispevanje, spodbujanje, zaupanje in prijateljstvo. Čeprav je za učenca/otroka to še vedno zunanji poseg, je pomembno, da se mu tako skušamo približati, ne pa ga nadzirati, in to je velika razlika (Glasser, 2000).

Večkrat se učitelji in vzgojitelji pa tudi starši znajdemo v začaranem krogu, v katerem nas obdajajo občutki nemoči, neuspešnosti in krivde, iz katerih ne vidimo izhoda. Da bi razumeli naše otroke, moramo razumeti predvsem potrebe, ki so osnova človeškega delovanja v odnosih. V realitetni terapiji poznajo pet osnovnih potreb: preživetje, ljubezen, moč, svoboda in zabava. William Glasser ne loči potrebe po pomembnosti. Meni namreč da so potrebe enakovredne in da ni vnaprej določene hierarhije, po kateri jih zadovoljujemo. Hierarhijo določa vsak zase, kajti sami najbolj vemo, kaj potrebujemo. Vrstni red ni statičen, pač pa se nenehno spreminja glede na okoliščine, v katerih se znajdemo. Problem včasih nastane, ko sta dve osebi v odnosu in imata v tistem trenutku v ospredju drugačne ali celo nasprotujoče si potrebe. Zato je pomembno, da poznamo sebe in svoje potrebe. V pedagoškem poklicu je neprecenljiva tudi sposobnost, da prepoznamo potrebe otrok in jih skušamo uskladiti in povezati z našimi (Lojk, 2011).

2.2.7 Temeljni konflikt

Že iz najzgodnejših pisnih virov vemo, da je od nekdanj temeljna eksistencialna dilema konflikt med posameznikom in skupino oziroma družbo. Jesper Juul (2008, str. 39) temu pravi konflikt med integriteto in sodelovanjem. Vse teorije o tem, kako je treba vzgajati otroke, temeljijo na značilnem tolmačenju tega konflikta: da so otroci potencialno nekooperativni, asocialni ali egocentrični. Zato je naloga staršev in vzgojiteljev, da otroke naučijo sodelovati, se prilagajati in upoštevati druge.

Juul (2008, str. 40) meni, da otroci ne potrebujejo odraslih, ki bi jih učili, kako se prilagajati ali sodelovati. Potrebujejo odrasle, ki jih lahko naučijo, kako naj v odnosu z drugimi poskrbijo zase. Predvsem je pomembno dejstvo, da otroci oddajajo signale, s katerimi odrasle, ki so zanje odgovorni, opozarjajo, da se je ravnovesje med integriteto in sodelovanjem porušilo. Tukaj lahko starši in vzgojitelji odigrajo pomembno preventivno vlogo, ko dejavno pomagajo otrokom, da se naučijo zaščititi svojo integriteto. Kajti skrb za lastno integriteto je prvi pogoj za zdrav razvoj občutka za druge. Brez individualne rasti tudi kolektivne rasti ne more biti.

Otroci, ki se vedejo agresivno, pogosto sporočajo le željo po pozornosti, priznanju in po tem, da so opaženi. Ne samo starši ampak tudi vzgojitelji smo za otroke pomembne osebe, zato večkrat otroci počnejo različna dejanja, da pritegnejo našo pozornost, tako pozitivna kot tudi

negativna. Pomembno je, da pri pozitivnih dejanjih otroka pohvalimo, to mu veliko pomeni, več se mu samospoštovanje in občutek lastne vrednosti. S tem se mu krepi osebna integriteta.

2.3 ŠPORT IN POMEN GIBANJA ZA OTROKA

Športna aktivnost otrok ima pomembno vlogo pri spoznavanju sveta in pri učenju različnih vlog, ki jih otrok spoznava preko igre, zato lahko rečemo, da je šport ustrezno socializacijsko sredstvo (Videmšek, 2003).

Otrok spoznava in doživlja svet na različne načine. Specifična gibalna dejavnost za njegov normalen razvoj in oblikovanje zrele osebnosti pri tem predstavlja nenadomestljiv vir izkušenj. Premajhne prisotnosti ali popolne odsotnosti gibalne dejavnosti v vzgoji odraščajočih otrok v kasnejšem obdobju ni mogoče v celoti oziroma popolnoma nadomestiti, saj je vpliv športnih spodbud z napredovanjem otrokove rasti in zorenja vse manjši. Pomanjkanje izkušenj in možnosti za sodelovanje pri gibalni aktivnosti lahko upočasni tako motorični kot intelektualni razvoj otroka.

Otrok je v zgodnjem otroštvu izredno dojemljiv za impulze okolja. Vpliv gibalne aktivnosti na njegov celostni razvoj je v tem obdobju največji (do 5. leta), kasneje pa se postopoma umiri in upada. Za mlajšega otroka je gibalna aktivnost izrednega pomena, ker omogoča vključevanje vseh področij njegovega izražanja, od motoričnega, kognitivnega, konativnega, pa do čustveno-socialnega. Motorična (gibalna) podkrepitev ima tako v gibalnem procesu kot pri oblikovanju celotne otrokove osebnosti izredno pomembno vlogo. Sestavljeno medsebojno delovanje vseh področij psihosomatskega statusa otroka pri njegovi aktivnosti in spoznavanju ter doživljanju sveta narekuje oblikovanje ustreznega pristopa k otroku (Videmšek, 2003).

Skozi kontinuiran razvoj, ki poteka po določenih zakonitostih, prehaja posameznik skozi določena obdobja oz. različne razvojne stopnje. Posamezne razvojne stopnje se praviloma pojavljajo v približno enakih starostnih obdobjih in trajajo enako dolgo. Vrstni red pojavljanja različnih razvojnih obdobji je pri vseh enak, spreminja pa se lahko čas pojavljanja (Tancig, 1987, v Pišot, 2006).

Različne spodbude, med katerimi ima gibalna aktivnost poseben pomen, lahko pospešijo ali zavrejo hitrost prehoda iz nižje v višjo razvojno stopnjo. Vsako obdobje je na nek način nadgradnja predhodnega in predpogoj za vzpostavitev naslednje, višje stopnje. V vsakem otroku obstaja nasprotje med njegovo težnjo po spreminjanju in željo po ohranjanju obstoječega stanja. Ta notranji spor je nepogrešljivo gibalno razvoja. Otrok ves čas aktivno vzpostavlja ravnotežje in se neprestano prilagaja novim potrebam ter možnostim, ki jih z razvojem prinašajo zrelejša obdobja (Videmšek, 2003).

2.3.1 Otrokov gibalni razvoj in življenjski slog sodobne družbe

Sodoben način življenja zahteva od človeka stalno telesno in duševno odpornost, ki pa pogosto niha in se nima časa na hitro obnoviti. Prav zaradi tega mora imeti organizem določene rezerve, da se lahko čim bolj upira škodljivim vplivom okolja. Redna telesna dejavnost in športna prehrana sta dva od pogojev za dobro odpornost organizma.

Gibalna dejavnost je zelo pomembna za zdravo in dolgo življenje. Redna športna vadba zmanjša nevarnost bolezni srca in ožilja, sladkorne bolezni, osteoporoze in nekaterih vrst raka. Gibanje zelo koristi tudi duševnemu zdravju, ker lahko zmanjša raven stresa (Videmšek, 2003). Pomanjkanje dejavnosti, nezdrava prehrana in slaba telesna kondicija otrok in mladine vodijo v nezdravo življenje in bolezenska stanja. Številne bolezni srca in ožilja imajo svoj izvor v neustreznem življenjskem slogu, ki ga posameznik gradi od otroških let dalje. Srčno-žilne bolezni so danes prepoznavne že kot pediatrični problem, kljub temu da se klinični znaki pokažejo šele kasneje v življenju.

Slovenski pregovor pravi: »Kar se Janezek nauči, to Janez zna.« Splošna ugotovitev je, da se športno aktivni življenjski slog, razvit v otroštvu in mladostništvu, prenaša v odraslost. Tako so v longitudinalni študiji ameriški znanstveniki (Houston in sod., 2002, v Škof, 2007) potrdili, da so bili posamezniki, ki so se v otroštvu naučili različnih športnih dejavnosti in ustreznih gibalnih sposobnosti, tudi v odraslosti bolj dejavni. Motorična kompetentnost, ki so jo razvili, je bila povezana s povečanim uživanjem v telesni dejavnosti in ohranjanjem udeležbe v njej (Škof, 2007).

Gibalna/športna dejavnost je tudi pomemben sestavni del zdravega življenjskega sloga in pomembno pripomore k oblikovanju vedenjskih vzorcev, ki vplivajo na zmanjšano tveganje

za pojav različnih bolezni. Obstajajo različni dokazi, da zdravje in dobro počutje odraslih izvirata iz načina življenja v otroštvu. Mnogi otroci so danes premalo gibalno dejavni. Otroci večji del dneva prebijejo v zaprtih prostorih, pred računalnikom, televizijo ... Pomanjkanje prostora doma in zunaj (parkirišča, trgovska središča ...) preprečuje otroku zadostno gibanje in bivanje na zraku, s tem pa se zmanjšuje odpornost otroškega organizma in upočasnjuje se tempo telesnega razvoja, motorike (Videmšek, 2007).

Po priporočilih Svetovne zdravstvene organizacije (WHO) je za normalen razvoj in zdravje otrok in mladostnikov potrebnih najmanj 30 minut, veliko bolj priporočljivo pa eno uro zmerno intenzivne telesne dejavnosti dnevno. Raziskave o dejavnosti slovenskih otrok so skrb vzbujajoče. Podatki kažejo, da se več kot polovica fantov in deklet večino dni v tednu ne giblje dovolj in so na ta način prikrajšani za koristi redne telesne dejavnosti oziroma jih ogroža sedeči način življenja. V obdobju mladostništva se stanje le še poslabša (Škof, 2007).

V interesu vsake družbe je vzgojiti zdravega, normalno razvitega in primerno izobraženega otroka, mladostnika in ne nazadnje odraslega človeka. Gibalna aktivnost je za skladen celostni razvoj otroka nujno potrebna in otroku smo jo dolžni zagotavljati v primerni količini in kakovosti. Vsak otrok se na gibalne spodbude, ki so mu ponujene na primeren in njegovim sposobnostim prilagojen način, odziva pozitivno, z veliko mero čustvenega angažiranja. Diferencirana in prilagojena športna aktivnost je potrebna prav vsakemu otroku in je velikokrat tudi najprimernejše sredstvo za obravnavo, spodbujanje in pomoč gibalno nemirnih otrok.

Pišot (2006) pravi, da so otroci v današnjem času velikokrat »žrtve« sodobne družbe in razvite tehnologije. Veliko šolskih, pa tudi že predšolskih otrok preživi velik del dneva sede pred televizijo, računalnikom, v avtomobilu ... Tak otrok je v gibalnem deficitu in se skuša z določenimi obrambnimi mehanizmi spopasti z notranjim problemom. Odrasli takega otroka prehitro opredelimo za nemirnega in motečega, ne da bi razumeli, kaj se skriva za tem. Ali smo sposobni opazovati in spremljati otroka celostno, ne da bi bili pri tem zavedeni zaradi njegovega trenutnega obnašanja in čustvenega doživljanja?

Opredeljevanje takih otrok za gibalno nemirne je stalnica. Veliko vzgojiteljic v vrtcih toži, da se s takimi otroci »ne da čisto nič«. Mogoče pa so prav dobre gibalne spodbude najboljše

zdravilo za take otroke. Pri tem se moramo vprašati, kakšna je vloga nosilcev omenjenih spodbud, ki imajo nalogo otroka motivirati in usmerjati skozi gibalni razvoj.

Odrasli bi se morali zavedati, da sta vrtec in šola namenjena otrokom, da se učijo, in ne učiteljem/vzgojiteljem, da poučujejo (Mc Lean, v Pišot, 2006). Predvsem pa ne smemo pozabiti, da je za otroka pomembnejši proces od rezultata. »Otroci se učijo skozi lastno aktivnost z neposredno interakcijo med učnim okoljem in odraslim – učiteljem, ki jih vodi na odgovoren način. Slednjemu mora biti cilj otroku ponuditi kakovosten proces, ki ga bo pripeljal do cilja, ki ga sam ne bi nikoli dosegel.« (Pišot, 2006, str. 17) Dober učitelj/vzgojitelj snuje svoj proces na posebnostih in potrebah otroka. Sicer pa pri kakovostnem procesu, ki je prilagojen otroku, tudi rezultat ne more izostati.

Zavedati se moramo, da so vse gibalne spodbude v obdobju otroštva najboljša naložba za zdrav in aktiven način življenja v kasnejših letih. Toda za kakovostne spremembe morajo biti vključeni tako otroci kot odrasli. Otrokom moramo omogočati gibalno bogato okolje in kakovostnem proces, odrasli pa se moramo stalno osveščati in biti aktivni, da smo tudi sami otrokom vzor. Otrokom ponujajmo čim več in čim bolj raznovrstno gibalno aktivnost, saj so potrebe otrok na tem polju neizmerne. Preden opredelimo otroka za nemirnega, hiperaktivnega, hiperkinetičnega ..., mu raje ponudimo še malo gibalne aktivnosti.

2.3.2 Pomen gibalnega razvoja

V zgodnjem otroštvu je razvoj zelo dinamičen in celosten in ravno v tem obdobju je gibalna aktivnost izjemnega pomena. Predstavlja namreč pomembno sredstvo za pridobivanje različnih informacij in nabiranje novih izkušenj ter za razvijanje gibalnih in funkcionalnih sposobnosti (Pišot, 2006).

»Gibalni razvoj je najbolj izrazita oblika in funkcija psihofizičnega razvoja, ki se prične že v predporodni dobi in se stalno izpopolnjuje. Še posebno je človekov gibalni razvoj izrazit v prvih treh letih življenja. Vsi otroci ne rastejo in se ne razvijajo enako, zato lahko vidimo razlike v njihovem gibalnem razvoju. Te razlike so odvisne od razvoja inteligentnosti, od zdravstvenega stanja otroka in tudi od vadbe. Otroško telo neprestano raste in se razvija v nasprotju z ustaljenim organizmom odraslega človeka. Na rast in razvoj pa v veliki meri

vpliva ravno gibanje. Z rastjo in razvojem se otrokove sposobnosti večajo in tako sta rast in razvoj v nenehni odvisnosti od gibanja in obratno.« (Videmšek, 2003, str. 17)

Z gibanjem otrok raziskuje, spoznava in dojema svet okrog sebe. V gibalnih dejavnostih je telo izhodiščna točka za presojo položaja, smeri, razmerja do drugih, z gibanjem otrok razvija občutek za ritem in hitrost ter dojema prostor in čas. Razvoj poteka od naravnih oblik gibanja do zelo celostnih in skladnostno zahtevnejših športnih dejavnosti v povezavi z zorenjem, učenjem in posameznikovo lastno voljno aktivnostjo. V predšolskem obdobju otrok pridobiva raznovrstne izkušnje zlasti z igro.

Mnoge gibalne dejavnosti od otroka zahtevajo, da se zaveda drugih otrok in odraslih, da z njimi deli prostor in stvari, da sodeluje. Pri dejavnostih v paru ali skupini ima priložnost, da si skupaj z drugimi prizadeva doseči cilj. V elementarnih gibalnih igrah spoznava smisel upoštevanja pravil, pomen sodelovanja ter spoštovanja in upoštevanja različnosti. Otrok je tudi ustvarjalen, ko išče svoje načine in poti za rešitev različnih gibalnih nalog, z lastno domišljijo odgovarja na nove izzive ter izraža svoja čustva in občutja.

Po obdobju dojenčka in malčka, za katero je značilna zelo hitra telesna rast, nastopi zgodnje otroštvo, ki traja od približno dveh let in pol do zaključka predšolskega obdobja. V zgodnjem obdobju otroštva se rast zelo umiri. To je obdobje zelo hitrega razvoja živčnega sistema in osnovnih gibalnih spretnosti.

Po drugem letu življenja se otrok aktivno vključuje v različna gibanja ter izkoriščanja in eksperimentiranja v gibanju lastnega telesa. Otroci sami ali v stiku z okoljem odkrivajo in razvijajo številne gibalne spretnosti in sposobnosti, ki so potrebne za izvedbo različnih vrst gibanja. Z dejavnostjo postaja njihovo ravnotežje vse boljše, prav tako pa postaja njihovo gibanje vse bolj koordinirano in ritmično. Pri treh do štiri letih običajno obvladajo serijo gibalnih vzorcev – zlasti naravnih gibanj: tek, skok, metanje predmeta, lovljenje. Lahko stojijo in se gibljejo po eni nogi. Proti koncu predšolskega obdobja postaja njihovo gibanje tudi mehansko učinkovitejše. Sposobni so izvajati različna manj zahtevna sestavljena gibanja. Seveda pa je širina njihovih gibalnih spretnosti odvisna od možnosti in priložnosti izvajanja in učenja gibalnih nalog. Nedvomno je za razvoj gibalnih vzorcev in spretnosti še kako pomembno stimulatивно okolje družine in vrtca (Škof, 2007).

2.3.3 Osnovna načela gibalnega razvoja

Gibalni razvoj je proces, ki se kaže predvsem v spremembah gibalnega obnašanja (oblikah gibanja in gibalni storilnosti) v različnih obdobjih človekovega življenja. Osnovni gibalni vzorci imajo genetsko podlago in so osnova učenja in nadaljnjega razvoja. Pridobivamo jih tudi z izkušnjami, jih utrjujemo in izpopolnjujemo. Osnovni gibalni vzorci so tisti veliki gibalni mejniki, ki razvijejo naravno zaporedje dogajanj v življenju posameznika, so zanj značilni in predstavljajo preprosta, naravna, namerna gibanja, kot so dvig glave, kobacanje, plazenje, hoja, tek, met, udarec, skok ...

Osnovna načela gibalnega razvoja so (Pišot, 2006, str. 22):

- **Načelo vzajemnega delovanja.** Gibalni organi v telesu so parni, med razvojem pa se vzpostavi urejen odnos med obema stranema telesa. Pogoj je harmonično delovanje mišic upogibalk in iztegovalk.
Gibalne razvojne stopnje imajo svoje zaporedje. Razvoj človekovega gibanja temelji na razvoju nevroloških funkcij in sposobnosti. Poteka po vnaprej določenem vrstnem redu. Odvisen je od zrelosti živčevja, kosti in mišic, sprememb razmerij v telesu in od urjenja skladnosti delovanja različnih mišičnih skupin.
- **Načelo nepovratnosti.** Odklon od načela vrstnega reda lahko vodi do zamenjave posameznih stopenj, kar lahko pusti posledice v razvoju gibanja. Če izostane le manjši delček razvojne stopnje, ga je mogoče nadomestiti. Pri večjem izpadu pa pride do upočasnjene razvoja ali do pojava patoloških gibalnih vzorcev.

Za gibalni razvoj otroka so značilni naslednji dejavniki (Pišot, 2006, str. 22):

- **Razvojne smeri.** Motorični razvoj poteka v točno določeni smeri. Nadzor mišic blizu trupa se razvije prej kot kontrola oddaljenih mišic. Koordinacija prstov nog se razvije še mnogo pozneje in predstavlja zadnji člen v razvojni verigi.
- **Funkcionalna nesomernost.** Integracija telesnih polovic je predpogoj za unilateralnost. Občutenje tega mora biti tako integrirano, da nastane občutek skupnega pripadanja. Šele zavedanje obeh strani telesa in njune različnosti dopušča razvoj prevlade ene strani telesa.
- **Motorični in senzorični razvoj.** Gibalni razvoj poteka v določenem vrstnem redu in je usmerjen k pridobivanju in izpopolnjevanju gibalnega vedenja.
- **Osnovne paradigme gibalnega razvoja.** Gibalni razvoj poteka od glave navzdol in od središča telesa navzven – cefalokavdalna smer. Gibalni razvoj poteka od masovnih

nediferenciranih do samodejnih, specifičnih gibov in gibalnega nadzora. Gibalna funkcija vpliva na telesno zgradbo, kar pomeni, da uporaba ali dejavnost organa določa njegovo fizično rast. Med posameznimi otroki obstaja velika raznolikost glede starosti, v kateri so se pojavili razvojni mejniki.

2.4 AGRESIJA IN ŠPORT

»Med mnogimi načini praznitve agresivnosti človeka je šport. Nastal je iz visoko ritualiliziranega boja. Je specifična oblika neprijateljskega boja, ki ga uravnava stroga kulturna pravila. Šport še najbolj izrazito vsebuje agresivno motiviranost. Osnovna funkcija športnega udejstvovanja je v katarzični praznitvi agresivnega nagona in krepitvi posameznikovega zdravja. Toda šport je še več. Človeka uči zavestne in odgovorne kontrole lastnega bojevitnega vedenja. Spodrsaljaki in napake se takoj kaznujejo, posebno v tekmovalnih športih. Še bolj je dragocena edukativna vrednost športnega spoštovanja in omejevanja, ki sta določeni s pošteno igro ali tekmovanjem, ki jih mora vsak udeleženec spoštovati. Tako šport prispeva k oblikovanju norm družbenega vedenja.« (Kristančič, 2002, str. 100)

Lahko rečemo, da je odmerjena – dozirana agresija v športu motivacijski dejavnik. Motivacija je stanje, ki usmerja in intenzivira vedenje posameznika. Med številnimi dejavniki motivacije športnika so: druženje, neodvisnost, ugled, uspeh, moč, obvladovanje, nadvladovanje, prisila, ustrahovanje nasprotnika v času tekmovanja ...

Včasih se zdi, da lahko ob obstoječi situaciji in problemu agresivnih posameznikov samo nemočno gledamo. Seveda ni povsem tako. Vsaki agresivnosti ne smemo samodejno dodati negativnega predznaka. Agresivnost je normalen odziv na težave in ovire. Koristna je zgolj takrat, kadar je v mejah družbeno sprejemljivega in kadar ima otrok nad njo popoln nadzor.

Vsi, ki vzgajamo otroke, bi morali znatno večjo pozornost namenjati učenju, kako na družbeno sprejemljiv način nadzirati svoje impulze, kako izražati napetost in agresivne težnje. Šport je zagotovo idealno sredstvo za družbeno sprejemljivo kanaliziranje napetosti. To je namreč hkrati igra in dejavnost, ki z natančno določenimi pravili otroku pomaga postaviti meje agresivnega vedenja. Prav teh meja pa otrokom v realnem življenju pogosto nihče ni postavil (Tušak, 2010).

2.5 SKLEP TEORETIČNEGA DELA

V teoretičnem delu naloge sem želela predstaviti ključne ugotovitve strokovnjakov o agresiji, vzroke za agresivno vedenje otrok ter metode, kako se z agresijo spoprijemamo. Pozornost sem posvetila agresivnemu vedenju pri otrocih oziroma agresiji, ki se pojavlja v vrstniški skupini.

V drugem delu naloge sem predstavila temeljne značilnosti športa in gibalne vzgoje pri otrocih. Zanimalo me je predvsem, zakaj je gibalno-športna vzgoja pomembna v predšolski dobi in kako poteka gibalni razvoj otroka.

V tretjem delu naloge pa sem želela združiti ti dve komponenti ter poiskati povezavo med agresijo in športom. Tudi tukaj sem v ospredje postavila otroka in želela ugotoviti, kaj menijo strokovnjaki o tem, da lahko agresivno vedenje pri otrocih preprečimo s pomočjo gibalno-športne vzgoje. Strinjam se z ugotovitvijo, da je šport odličen način za kanalizacijo odvečne energije in otroke uči upoštevanja pravil v igri (in družbi). Prav to bom skušala dokazati v empiričnem delu naloge.

3 EMPIRIČNI DEL

3.1 OPREDELITEV PROBLEMA IN CILJI RAZISKAVE

Decembra 2010 sem zaključila porodniški dopust in prevzela skupino 5–6 let starih otrok. To je bila najstarejša skupina v enoti in je v celoti šla septembra 2011 v šolo. Starosti primerno so bili otroci zelo živahni, pogosto pa se je v skupini pojavljalo agresivno vedenje. Nekaj mesecev sem njihovo vedenje opazovala in otroke postopoma spoznavala. V marcu sem si vsakodnevno beležila agresivno, nasilno in neprijazno vedenje in za vsakega otroka izdelala razpredelnico (priloga 1), v kateri sem ocenila prosocialne spretnosti, ki jih je otrok že osvojil. Iz razpredelnice je razvidno tudi, na katerih področjih je otrok še šibak, torej katero spretnost bo treba še razvijati.

Za to starost otrok je skupaj z živahnostjo prisotna tudi velika želja in potreba po gibanju. Prav zato sem se odločila, da v aprilu pripravim sklop vaj, ki bodo otrokom omogočile, da kanalizirajo agresijo na družbeno sprejemljiv in za njihov razvoj koristen način. Poleg tega sem z vajami hotela pri otrocih doseči, da začnejo razmišljati in spoznavati svoja čustva ter čustva drugih ljudi, da okrepijo medosebne odnose v skupini in izboljšajo svojo samopodobo. Odločila sem se, da bom dejavnosti razdelila v tri sklope, in sicer: identiteta, čustva in medosebni odnosi. Področje gibanja sem povezala še z ostalimi področji, tako da je nastal celomesečni projekt, ki zajema vsa področja kurikuluma.

V aprilu smo imeli tudi plavalni tečaj, kar sem skušala izkoristiti tudi za svoj projekt. Iz vsakega sklopa sem skušala poiskati vajo, ki bo primerna tudi za izvajane v vodi. Po končanem tečaju sem ugotovila, da sta voda oz. bazen zelo primerna za številne dejavnosti, ki služijo razvoju prosocialnega vedenja pri otrocih. Maja, po končanem projektu, sem prav tako beležila agresivnost v skupini in ponovno opazovala otroke glede na razpredelnico, ki sem jo pripravila.

Namen programa, ki sem ga pripravila, je spodbuditi otroke h kanaliziranju energije na družbeno sprejemljiv način z gibalno-športno vzgojo, hkrati pa sem jih želela obogatiti na področju identitete, čustvovanja in medosebnih odnosov.

Cilj raziskave, ki sem jo opravila v skupini, je ugotoviti, ali lahko s pomočjo primerne gibalno-športne vzgoje omilimo agresivno vedenje otrok v vrtcu. V nadaljevanju bom najprej predstavila metodologijo, nato potek sklopa dejavnosti in nazadnje rezultate raziskave.

3.2 OPIS RAZISKOVALNE METODOLOGIJE IN VZORCA

Glede na cilj in namen raziskave sem postavila naslednjo hipotezo: »Z več in bolj kakovostno gibalno-športno vzgojo v vrtcu zmanjšamo agresivno vedenje pri otrocih in razvijamo socialne spretnosti za premagovanje konfliktov v skupini.«

Svojo hipotezo sem želela preveriti z raziskavo, ki sem jo opravila v svoji vrtčevski skupini. Odločila sem se za uporabo tehnike ocenjevalne lestvice. Instrument za zbiranje podatkov (priloga 1) sem sama pripravila, v pomoč pa mi je bil model, ki sem ga spoznala v knjigi »Socializacija agresije« (Kristančič, 2002). Uporabili so ga v vrtcu Ciciban za spremljanje napredka otrokovih življenjskih spretnosti. Zdel se mi je primeren, saj je pregleden, enostaven in vsebuje le tiste podatke, ki so za nas pomembni.

Pri sestavi ocenjevalne lestvice sem skušala biti pozorna na njeno veljavnost, da meri in nam da točno tiste podatke, ki jih potrebujemo, in na zanesljivost. Podatke sem beležila v instrument dosledno in točno. Poudariti moram, da sem otroke opazovala in ocenjevala sama ter da so rezultati deloma odvisni od mojega subjektivnega mnenja. Za mojo raziskavo so pomembne spretnosti za soočanje z agresijo, zato sem vključila naslednje spretnosti:

- samostojnost pri premagovanju konfliktov,
- uporaba alternativnih veščin v odnosu do agresije (pogajanje, uporaba samokontrole ...),
- sposobnost poslušanja in upoštevanja navodil,
- komunikacija (verbalna in neverbalna),
- sodelovanje in odzivnost v skupini,
- zaznavanje lastnih čustev,
- zaznavanje čustev drugih,
- zaupljivost do otrok in odraslih.

Proces raziskovanja je potekal v dveh fazah. V marcu sem otroke prvič opazovala in beležila rezultate. Aprila sem skupini pripravila sklop dejavnosti, s katerimi sem želela razvijati zgoraj

navedene prosocialne spretnosti s poudarkom na gibalno-športni vzgoji, maja maju pa sem otroke ponovno opazovala.

Podatke, pridobljene v obeh fazah zbiranja, sem med seboj primerjala in interpretirala z uporabo t-testa, s katerim sem primerjala aritmetične sredine spremenljivk pred izvedbo sklopa vaj in spremenljivk po izvedbi vaj. S t-testom ugotavljamo, ali se aritmetični sredini dveh skupin spremenljivk med seboj statistično pomembno razlikujeta.

Statistična množica je pri moji raziskavi populacija predšolskih otrok, vzorec pa je skupina Ptički Vrtca Koper, enote Kekec, v šolskem letu 2010/11. Vzorec obsega 20 enot, torej sestavlja ga 20 otrok in je neslučajnostni. Namenoma sem izbrala skupino, v kateri sem bila v preteklem šolskem letu vzgojiteljica, in sicer zaradi lažjega zbiranja podatkov, boljšega poznavanja otrok in ker sem ocenila, da ta skupina to potrebuje.

Pri analizi rezultatov sem torej upoštevala ocenjevalne lestvice za 20 otrok, ki so v tem obdobju bili redno prisotni v vrtcu. Vsako spretnost sem ocenila po stopnjah, kjer 1. stopnja pomeni, da je spretnost premalo razvita, 2. stopnja pomeni, da je spretnost komaj razvita, 3. stopnja pomeni, da je spretnost razvita, 4. stopnja pomeni, da je spretnost dobro razvita, 5. stopnja pa pomeni, da je spretnost zelo dobro razvita.

3.3 PREDSTAVITEV DEJAVNOSTI IN ODZIV OTROK

3.3.1 Prvi sklop: Identiteta

Mirjam Senica (2010) pravi, da je identiteta kot samopodoba tisto, kar človek misli o sebi. Otrok v teh igrah spoznava sebe, se uči upoštevati in ceniti svojo edinstvenost. Razvija zavest o pozitivnih straneh drugačnosti in raznolikosti. Uči se sprejemati svojo drugačnost kot prednost. Krepi veščine, ki oblikujejo »zdrav« odnos do samega sebe in do drugih otrok.

Deklamacija Velik in izdelava telesne lutke

Cilj: spodbujati k razmišljanju o sebi, o svojih telesnih in značajskih lastnosti, željah in pričakovanjih.

Potek dejavnosti: deklamacija, ki sem jo pred kratkim spoznala, se mi je zdela primeren uvod v ta sklop.

*Poglej kako sem zrasel mama,
stikalo že dosežem
in pipo z vodo sam odprem,
vezalke si zavežem.
In ko grem spat,
noči in teme se bojim.
Zato za roko mama
se te vedno rad držim.*

Otrok se pohvali mami, kaj že zmore, istočasno pa ji pove, da ga je še vedno strah določenih stvari. Kljub temu, da smo veliki, lahko imamo strahove. Mama je tisti lik, ki pri otroku vzbuja varnost in zaupanje.

Ker smo res že tako veliki, smo si po spoznavanju deklamacije izdelali telesne lutke. Vsak otrok je na polo papirja s pomočjo prijatelja narisal tako veliko lutko, kot je on sam. Otrok je ležal na papirju, prijatelj pa je narisal obris njegovega telesa. Nato je narisal še obraz, pobarval in okrasil jo je po lastni želji in okusu.

Odziv otrok: nekateri otroci so risali sami sebe, drugi pa so v lutki videli prijatelja, ki so ga poimenovali in se z njim igrali. Z lutkami smo nato zaplesali in zarajali. Nekatere otroke je lutka spremljala skozi ves dan, tudi pri kosilu in počitku.

To že znam

Cilj: spodbujati otroke, da spoznavajo svoja močna področja, ter krepijo veščine, kako svoje sposobnosti prikazati drugim.

Potek dejavnosti: z otroki stojimo v krogu in se pogovarjamo o tem, da ima vsak nekatere sposobnosti, na katere je lahko ponosen. Prav tako vsak zna že številne gibalne vaje, zato bo vsak otrok eno predstavil, ostali pa bomo ponovili za njim. Povezovalni člen je žogica, vsak otrok, ki prejme žogico, je na vrsti, da nam predstavi vajo. Vsak otrok mora vsaj enkrat prejeti žogico.

Odziv otrok: vajo sem uporabila kot sklop gimnastičnih vaj pri uri gibalno-športne vzgoje. Lahko bi jo uporabili za prikaz sposobnosti tudi na drugih področjih. Otrokom je bilo zanimivo, da so si sami izbrali vaje, in večkrat se je slišalo: »To je težka vaja, kaj to že znaš?«, tako da je bil predlagatelj vaje ponosen in vesel pohval.

Zrcalna slika

Cilj: spodbujati zavedanje prostora, načina, kako se telo giba, ter spoznavati različne položaje in odnose med deli lastnega telesa.

Potek dejavnosti: med igro ni dovoljeno govoriti, otroci se igrajo v parih. Otroka v paru se dogovorita, kdo bo najprej ogledalo. Tisti, ki bo prvi izvajal gibe, se postavi korak ali dva od soigralca in začne z gibi. Soigralec gib zrcalno ponovi, postopoma v igro vključita vse dele telesa.

Odziv otrok: otroci so se pri igri zelo zabavali. Postopoma smo skušali stopnjevati hitrost gibov in jo nato spet umiriti. Pri hitrih gibih je bilo veliko smeha.

Tiger in lev

Cilj: spodbujanje zdrave tekmovalnosti, razvijanje hitrosti in sproščeno izvajanje naravnih oblik gibanja.

Potek dejavnosti: prostor razdelimo na dva dela. V vsakem gospodari po ena žival, na eni strani tiger, na drugi pa lev. Vsak od njiju ima svojo kletko (označen prostor), kamor spravlja ujete otroke. Otroci tekajo po vsem igralnem prostoru, lev in tiger pa lahko lovita le vsak na svoji polovici.

Odziv otrok: večina otrok ima rada take igre lovljenja in teka, le dve deklici, ki sta po naravi bolj umirjeni, nista žele vloge tigra in leva. Igro sem uporabila kot uvodni del pri uri gibalno-športne vzgoje. Otokom je bila igra všeč in so me še večkrat v naslednjih dneh prosili, naj jo ponovimo.

Kamenčki na dnu morja

Cilj: prilagajanje na potapljanje glave, gledanje pod vodo in sproščeno gibanje v njej.

Potek dejavnosti: otroci so v bazenu, kjer jim voda seže do pasu. Na dno bazena smo stresli barvane kamenčke. Na znak »rumene ribe« se otroci potunkajo in poiščejo rumen kamenček ...

Odziv otrok: tudi če živimo ob morju, nekateri otroci nimajo veliko stika z morjem, bazenom in so se zato težje prilagajali na vodo. Igra jih je spodbudila, da so na zabaven način skušali premagati strah in marsikomu je uspelo. Nekaj pa jih je bilo tudi takih, ki so kamenček skušali doseči le z roko brez potapljanja.

3.3.2 Drugi sklop: Čustva

V drugem sklopu sem z otroki izvajala naslednje dejavnosti, opisane v nadaljevanju.

Piščanček Pik in čustveni poligon gibalnih nalog

Cilj: spoznati različna čustvena stanja in poslušanje zgodbe o piščančku Piku; razvijati moč, koordinacijo gibanja celega telesa in sproščeno izvajanje naravnih oblik gibanja.

Potek dejavnosti: prisluhnemo zgodbi o piščančku Piku, ki se srečuje z različnimi čustvenimi stanji: žalostjo, strahom, jezo in veseljem. Pogovarjamo se čustvih in o tem, kako pokažemo naša čustva drugim ljudem.

Na tla položimo like iz zgodbe o piščančku Piku in se z otroci dogovorimo, kakšno gibanje je primerno za vsako čustven stanje. Ko pridemo do žalosti, se plazimo, ko pridemo do jeze, se kotalimo, pri strahu hodimo po prstkih in pri veselju skačemo. Poligon nekajkrat ponovimo.

Odziv otrok: nekateri otroci niso radi govorili o svojih čustvih in o tem, kako jih izražajo, so jih pa zato dobro izražali z gibanjem. Nekateri otroci so si izbrali drugačno gibanje za določeno čustvo in niso izvajali tistega, za katerega smo se dogovorili. To sem jim dovolila, saj je povsem normalno, da čustvena stanja različno doživljamo in jih tudi različno izražamo.

Poslušanje glasbe za različna razpoloženja

Cilj: otrok spoznava različno klasično glasbo, z njo podoživlja različna čustvena stanja in se izraža z gibom ter likovnim ustvarjanjem.

Potek dejavnosti: namenoma sem vključila v ta sklop tudi klasično glasbo, ki je v vrtcu premalo prisotna. Skušala sem jo približati otrokom, saj je izrazno zelo bogata in vsebuje umetniško vrednost. Izbrala sem dve različni skladbi (Denac, 2010), ki ponazarjata dve različni čustveni stanji, in sicer: veselje in strah. Prvič so otroci prisluhnili obema skladbama z zaprtimi očmi, drugič so se plesno-gibalno izražali ob skladbah. Pri tretjem poslušanju so se razdelili v dve skupini, in sicer je ena skupina risala ob prvi skladbi, druga skupina pa ob drugi.

Odzivi otrok: pri vseh treh poslušanjih skladb je bilo očitno, katera glasba izraža strah in katera veselje. Že pri prvem poslušanju, ko so otroci imeli zaprte oči, se je po mimiki na obrazu videlo različno razpoloženje ob poslušanju. Pri gibanju – plesu je to prišlo še bolj do izraza. Najbolj me je presenetila deklica, ki se je zelo vživela v skladbi. Pri veselju je poskakovala naokoli nasmejana, pri strahu pa so bili njeni gibi trdi in siloviti. Pri tretjem poslušanju je prišla najbolj do izraza različna izbira barv za obe skladbi. Pri veselju so bile prisotne rumene, oranžne, roza, rdeče barve. Nastajale so mehke, krožne linije, risali so srčke, sončke ... Pri strahu so uporabljali črne, modre, vijolične barve. Risali so močno poudarjene ravne linije, razburkana morja, temne strahove ...

Mavrična lestvica čustev in baloni domov

Cilj pri mavrični lestvici čustev: razvijati in krepiti sposobnost otroka, da se poglobi vase, da zavestno prepozna svoja čustva in čustva drugih ter jih zna izraziti z besedo.

Cilj pri igri baloni domov: razvijati hitrost, hitro odzivnost in orientacija v prostoru.

Potek dejavnosti: na velik list papirja narišemo razpredelnico, v katero otroci vsakodnevno narišejo, kako se počutijo tisti dan, pri tem si sami izberejo barvo in kaj bodo narisali.

Pri gibalni igri »baloni domov« potrebujemo škatle za različna razpoloženja, na znak otroci lovijo balone, ki so razmetani po igralnici, in jih hitro pospravijo vsakega v svojo škatlo. Igra je lahko tudi tekmovanje med dvema skupinama.

Odzivi otrok: razpredelnico smo vsakodnevno izpolnjevali; tudi če sem jaz pozabila, so me otroci spomnili na naš dogovor. Zanimivo je bilo opazovati, kako se čustva spreminjajo pri nekaterih otrocih, drugi pa so vsak dan narisali podobno sliko, ki je uprizarjala eno čustvo – npr. veselje.

Igra »baloni domov« je vesela gibalna igra, ki je poskrbela za sprostitvev in veselo vzdušje v skupini.

Ureditev kotička za izražanje čustev

Cilj: ureditev prostora v igralnici, ki bo otrokom na razpolago, ko se bodo želeli umakniti od skupine in kjer bodo lahko na pozitiven in ustvarjalen način izražali svoja čustva.

Potek dejavnosti: otrokom sem predstavila svojo zamisel. Ideja jim je bila všeč in bili so pripravljeni pomagati pri ureditvi našega posebnega kotička. Skupaj smo razmislili, kaj mora biti v tem kotičku in kaj vse lahko uporabimo. Nekateri stvari in materiale sem že pripravila, drugo pa sem prepustila otrokom. Nastal je res zanimiv prostorček, ki je vseboval: vrečo za boks, mehke plišaste igrače in vzglavnike, Das maso, peno za britje, čopiče in barve, papir, blago, škarje, tarčo in žogice ...

Odziv otrok: težava se je pojavila v tem, da so vsi otroci želeli biti v tem kotičku in sva s pomočnico morali določiti vrstni red. Po nekaj dneh je začetno navdušenje pošlo in je kotiček začel služiti svojemu namenu. Ko sem opazila, da je kdo od otrok žalosten, jezen ... sem mu predlagala, če bi želel v naš kotiček za izražanje čustev. Vsi so radi sprejeli moj predlog in kotiček je res hitro in dobro deloval na razpoloženje otrok.

Kdo se boji morskega psa

Cilj: zabava, prilagajanje in premagovanje strahu v vodi.

Potek dejavnosti: igro smo izvajali v bazenu, kjer višina vode seže otrokom do ramen. Sprva je bil morski pes učitelj plavanja, kasneje so to izvajali otroci sami. Na vzklik: »Kdo se boji morskega psa?«, otroci odgovorijo: »Nobeden/nihče«. Sledi vprašanje: »Kaj pa če pride?« in odgovor: »Zbežimo!«. Takrat se otroci poženejo v tek in skušajo ubežati pred morskim psom.

Odziv otrok: otroci so se pri tej igri zelo zabavali, na glas so vriskali in kričali. Pomembno je, da so se pri teku skušali boriti s silo vode, nekateri pa so že zaplavali. Uspešno so premagovali tudi strah pred vodo.

3.3.3 Tretji sklop: Medosebni odnosi

V tretjem sklopu sem z otroki izvajala naslednje dejavnosti, opisane v nadaljevanju.

Ples prijateljstva

Cilj: sproščeno gibanje ob plesu in vzpostavljanje medosebnih odnosov s prijateljem ob prijetni glasbi.

Potek dejavnosti: kot uvod v sklop medosebnih odnosov sem izbrala sproščen ples, ki smo se ga naučili skupaj z otroki. Pesem na zgoščenki pripoveduje o tem, kako gradimo prijateljstvo (jaz, ti, mi vsi, ljubezen ...), in o tem, da kamor koli gremo, v srcu vedno nosimo prijateljstvo. Otroci so poiskali vsak svoj par in skupaj smo zaplesali.

Odziv otrok: otroci so pri tej dejavnosti zelo uživali, začutila sem močno interakcijo med njimi, ki sta jo sprožila glasba in ples. Bili so zelo sproščeni, opazovali so drug drugega in posnemali gibe. Naslednji dan smo ples ponovili tako, da smo uvedli pravilo: ko se glasba ustavi, zamenjamo par. To so morali narediti zelo hitro, tako da so večkrat nastali tudi pari otrok, ki se ne družijo pogosto. Zanimivo je bilo opazovati tudi te interakcije in kako so se določeni otroci preko te igre zblížali in se spoznavali.

Kamen prijateljstva in tekma parov

Cilj: razvijati hitro odzivnost in spoznavati pomen sodelovanja ter razveseliti prijatelja s prijaznim darilom – kamen prijateljstva.

Potek dejavnosti: pri tekmi parov uporabimo jogurtove lončke. Otroci so razdeljeni v pare, držijo se za roke in prosto tekajo po igralnem prostoru. Eden od partnerjev v paru drži v prosti roki lonček. Na znak se otroci v paru spustijo in stečejo k nasprotnim stenam, ki smo jih prej določili. Vsi z lončkom morajo steči k eni steni, drugi brez lončka pa k drugi steni. Po dotiku sten poiščejo svojega partnerja, se primejo za roke in sedejo na tla.

Po tej gibalni igri se partnerja nagradita tako, da drug drugemu podarita kamen prijateljstva, ki ga je otrok sam pobarval in okrasil.

Odziv otrok: gibalna igra je otroke dobro razgibala in razvedrila. Nekateri so vložili zelo veliko truda v dekoracijo kamnov, tako da jim je bilo lepo, ko jih je prijatelj pohvalil in je bil vesel darila. Kamne so odnesli domov za spomin.

Brigada z vedrom

Cilj: razvijati koordinacijo gibanja rok in spodbujati sodelovanje v skupini.

Potek dejavnosti: otroke razdelimo v enako številne skupine. Na začetku in na koncu vsake skupine postavimo vedro. Tisto na začetku je napolnjeno z vodo. Prvi otrok napolni lonček z vodo in jo izprazni v lonček drugega otroka. Drugi vodo izlije v lonček tretjega ..., zadnji vodo izlije v prazno vedro. Katera skupina bo prej končala?

Odziv otrok: igro smo izvajali v nizkem bazenu (višina vode seže otrokom do gležnjev), tako da ni bilo nič hudega, tudi če se je voda polila. Otroci so se pri igri zabavali in glasno spodbujali drug drugega.

Reši me

Cilj: razvijati natančnost, seznanjati se z osnovami iger z žogo.

Potek dejavnosti: vsak otrok ima svoj balon. Lovec lovi tako, da se z balonom dotakne ulovljenega kjerkoli na telesu. Kdor je ujet, se mora v trenutku zaustaviti in tvoriti s svojimi rokami obroč (koš). Drugi otroci ga lahko rešijo tako, da skozi obroč potisnejo svoj balon in tako nadaljujejo z begom.

Odziv otrok: pri igri so se otroci zelo zabavali, saj so že baloni bili dovolj veliko motivacijsko sredstvo. Dobro so sodelovali in radi pomagali ujetim prijateljem.

Vremenska masaža

Cilj: utrjevati medosebne odnose s prijetno masažo in sproščanjem po veseli vadbi.

Potek dejavnosti: otroci so razporejeni v pare, eden od partnerjev se uleže na trebuh, drugi pa ga masira, in sicer tako, da z masažo uprizarja vremenske pojave. Vzgojiteljica pripoveduje zgodbo, kjer se zvrstijo: sončno vreme, veter, dež, nevihta ... otroci pa to uprizorijo v masaži (npr. deževalo je vse močnejše – s prstki tapkamo po hrbtu prijatelja vse močnejše). Pomembno je, da dotiki niso pregrobi, saj mora biti masaža prijetna. Prijatelja tudi zamenjata vlogi.

Odziv otrok: igro vremenska masaža sem uporabila kot zaključek pri uri gibalno-športne vzgoje. Odzivi otrok so bili zelo različni. Večina otrok se je sprostila in umirila, nekaterim pa dotiki niso prijali. To je bilo vidno že po njihovem izrazu na obrazu. To sem upoštevala in spoštovala. Otroci so različni. Nekateri želijo zjutraj ob prihodu v vrtec, da jih vzgojiteljica ali prijatelj objame, drugi pa ne želijo dotika ali tolažbe niti, ko jim je hudo ali se udarijo. Ta igra je uporabna tudi, da ugotovimo, kako se odzivajo in reagirajo otroci.

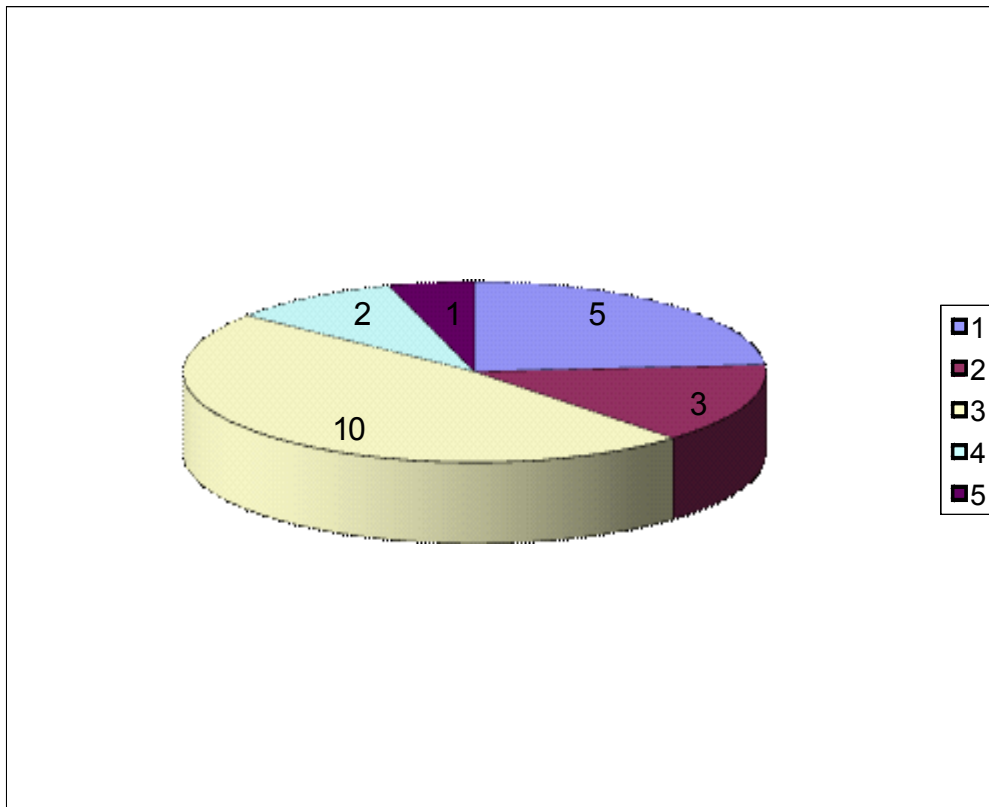
3.4 PREDSTAVITEV REZULTATOV IN INTERPRETACIJA

3.4.1 Prvi del opazovanja

Rezultate opazovanja sem predstavila s strukturnim grafikonom in v frekvenčni tabeli, kjer so vidni tudi deleži (odstotki), veljavni deleži in kumulativni deleži za vsako spretnost posebej.

V marcu sem dobila ocene, ki sem jih predstavila v nadaljevanju.

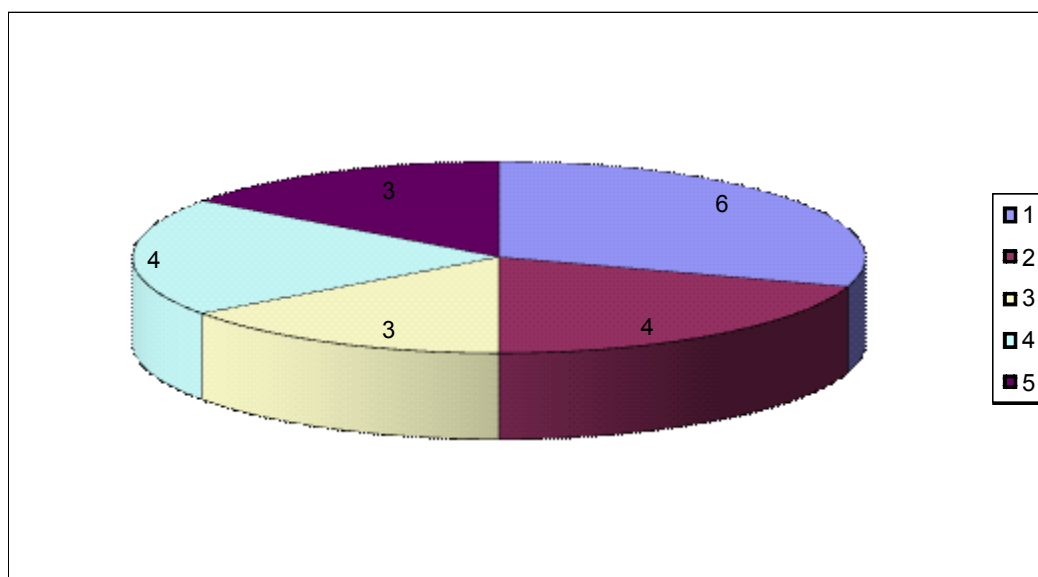
Samostojnost pri premagovanju konfliktov

Večina otrok (10) je imela razvito samostojnost pri premagovanju konfliktov, trije otroci so imeli to spretnost slabo razvito in kar pet otrok premalo razvito. Dva otroka sta imela dobro razvito in samo en otrok zelo dobro razvito samostojnost pri premagovanju konfliktov.

	Frekvenca	Delež	Veljavni delež	Kumulativni delež
1 premalo razvita	5	25,0	25,0	25,0
2 komaj razvita	3	15,0	15,0	40,0
3 razvita	9	45,0	45,0	85,0
4 dobro razvita	2	10,0	10,0	95,0
5 zelo dobro razvita	1	5,0	5,0	100,0
Skupaj	20	100,0	100,0	

Uporaba alternativnih veščin v odnosu do agresije (pogajanje, uporaba samokontrole ...)

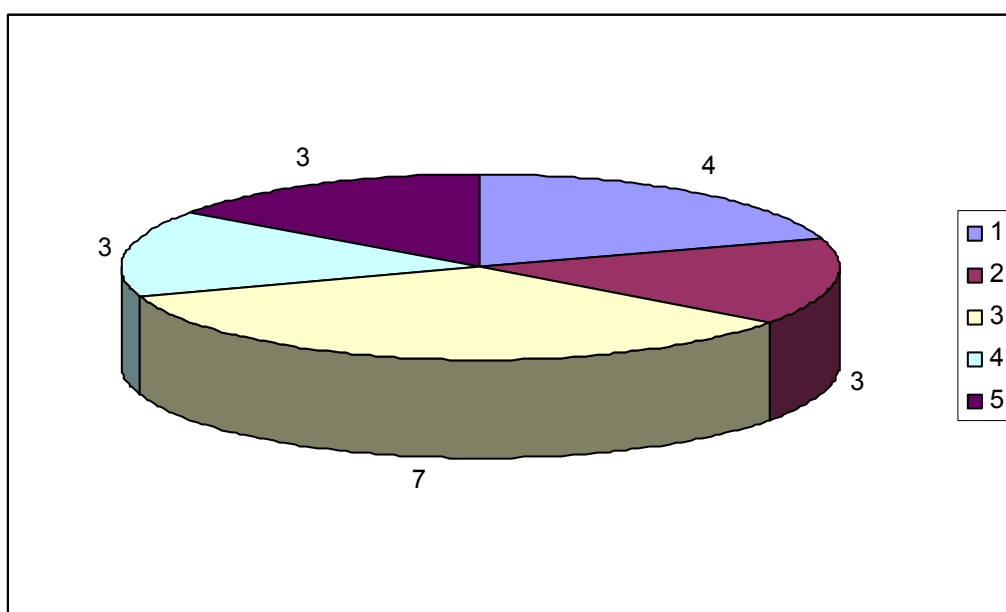

Lastnost uporabe alternativnih veščin združuje več sposobnosti, in sicer: sposobnost pogajanja, uporaba samokontrole, zagovarjanje svojih pravic, zadržati se od obračunavanja, izmenjava mnenj ... in druge. Po mojih ocenah je kar šest otrok imelo te sposobnosti premalo razvite in štirje komaj razvite. Trije otroci so imeli to sposobnost razvito, štirje dobro razvito in trije so taki, ki so imeli to sposobnost dobro razvito.

	Frekvenca	Delež	Veljavni delež	Kumulativni delež
1 premalo razvita	6	30,0	30,0	30,0
2 komaj razvita	4	20,0	20,0	50,0
3 razvita	3	15,0	15,0	65,0
4 dobro razvita	4	20,0	20,0	85,0
5 zelo dobro razvita	3	15,0	15,0	100,0
Skupaj	20	100,0	100,0	

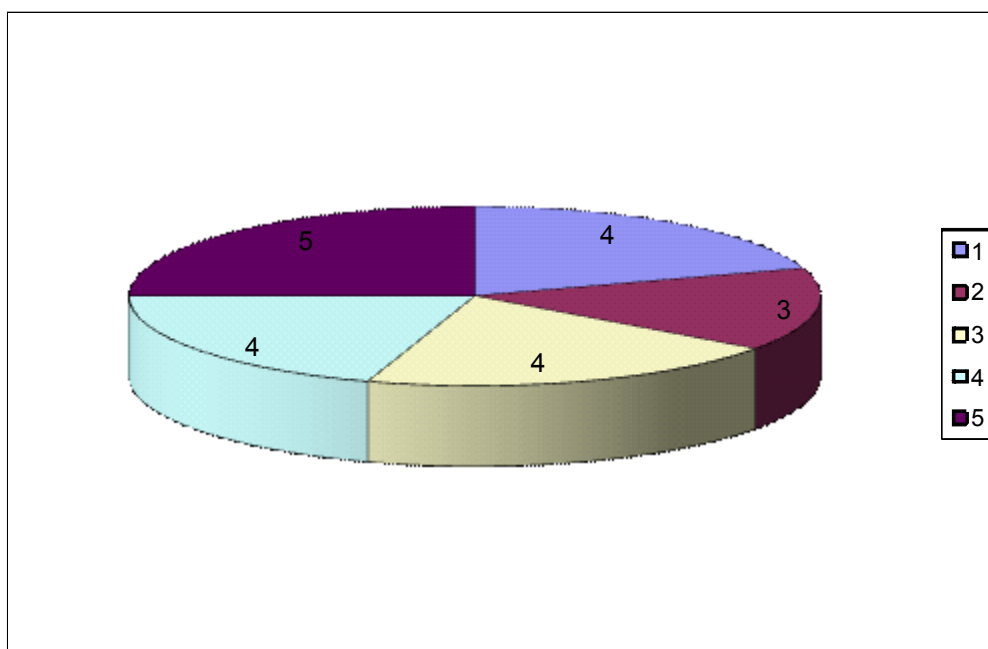
Sposobnost poslušanja in upoštevanje navodil

Ugotovila sem, da nekateri otroci težko prisluhnejo, kar otežuje njihovo sporazumevanje in dober odnos z vrstniki v skupini. Težave so tudi pri sledenju in upoštevanju navodil. Kar štirje otroci imajo to sposobnost slabo razvito, trije komaj razvito, sedem razvito, trije dobro razvito in trije zelo dobro razvito.

	Frekvenca	Delež	Veljavni delež	Kumulativni delež
1 premalo razvita	4	20,0	20,0	20,0
2 komaj razvita	3	15,0	15,0	35,0
3 razvita	7	35,0	35,0	70,0
4 dobro razvita	3	15,0	15,0	85,0
5 zelo dobro razvita	3	15,0	15,0	100,0
Skupaj	20	100,0	100,0	

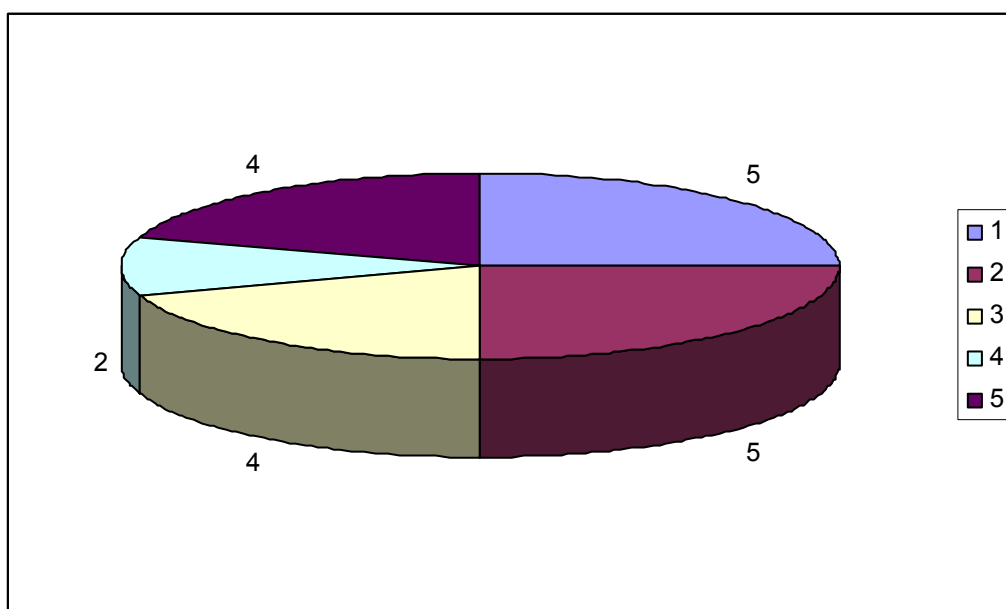
Komunikacija

Tukaj imam v mislih tako verbalno kot neverbalno komunikacijo. Pri tem ne mislim, da slabo razvita komunikacija pomeni, da otrok ne komunicira. Slabo razvita komunikacija pomeni, da ne zna uporabljati te sposobnosti za izražanje svojih čustev, želja, potreb in da ne uporablja komunikacije pri reševanju konfliktov in težav v odnosu z otroki in odraslimi. Na tem področju so bili štirje otroci s premalo razvito komunikacijo, trije s komaj razvito, štirje z razvito, prav tako štirje z dobro razvito in kar pet z zelo dobro razvito.

	Frekvenca	Delež	Veljavni delež	Kumulativni delež
1 premalo razvita	4	20,0	20,0	20,0
2 komaj razvita	3	15,0	15,0	35,0
3 razvita	4	20,0	20,0	55,0
4 dobro razvita	4	20,0	20,0	75,0
5 zelo dobro razvita	5	25,0	25,0	100,0
Skupaj	20	100,0	100,0	

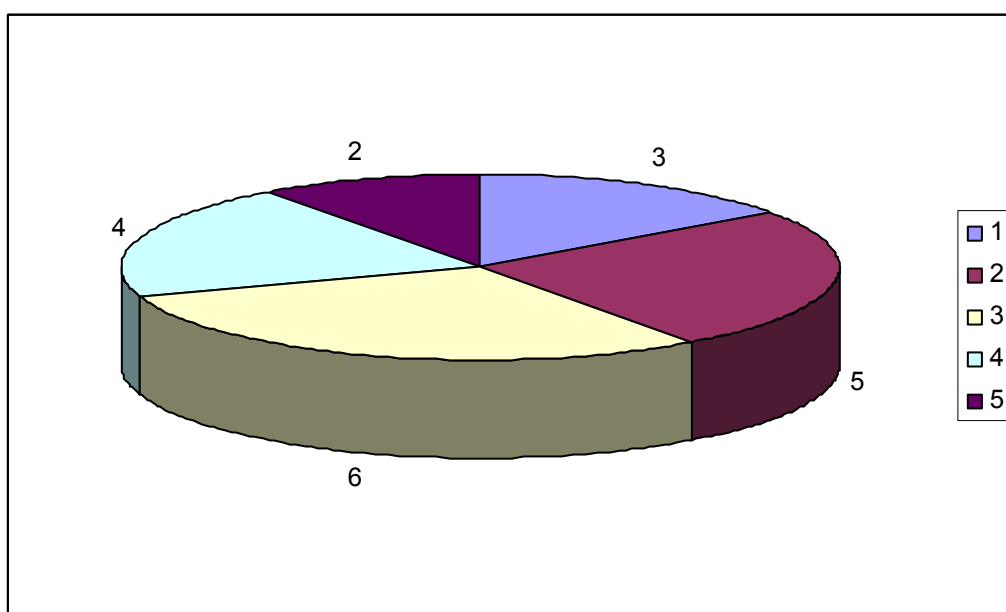
Sodelovanje in odzivnost v skupini

Medsebojno sodelovanje je v vrtcu, kjer se otroci socializirajo in uvajajo v družabno življenje, zelo pomembno. Kar pet otrok je imelo to sposobnost premalo razvito in pet komaj razvito, štirje so imeli to sposobnost razvito, le dva dobro razvito in štirje zelo dobro razvito.

	Frekvenca	Delež	Veljavni delež	Kumulativni delež
1 premalo razvita	5	25,0	25,0	25,0
2 komaj razvita	5	25,0	25,0	50,0
3 razvita	4	20,0	20,0	70,0
4 dobro razvita	2	10,0	10,0	80,0
5 zelo dobro razvita	4	20,0	20,0	100,0
Skupaj	20	100,0	100,0	

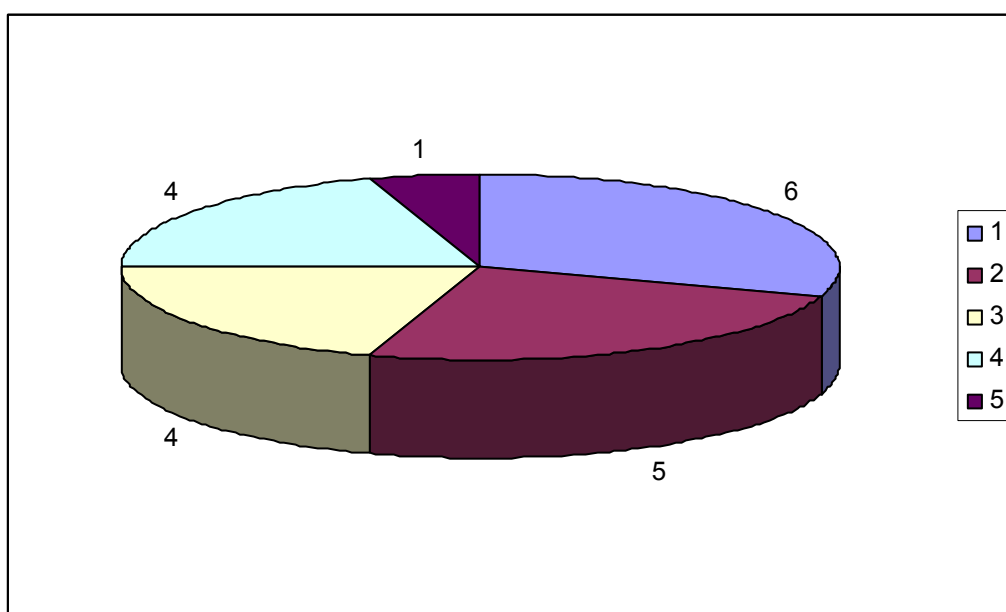
Zaznavanje lastnih čustev

Za uspešno premagovanje in spoprijemanje z lastnimi neprijetnimi čustvi jih moramo najprej znati prepoznati. Sposobnost zaznavanja lastnih čustev so imeli premalo razvito trije otroci, komaj razvito pet otrok, razvito šest otrok, dobro razvito štirje otroci in zelo dobro razvito le dva otroka.

	Frekvenca	Delež	Veljavni delež	Kumulativni delež
1 premalo razvita	3	15,0	15,0	15,0
2 komaj razvita	5	25,0	25,0	40,0
3 razvita	6	30,0	30,0	70,0
4 dobro razvita	4	20,0	20,0	90,0
5 zelo dobro razvita	2	10,0	10,0	100,0
Skupaj	20	100,0	100,0	

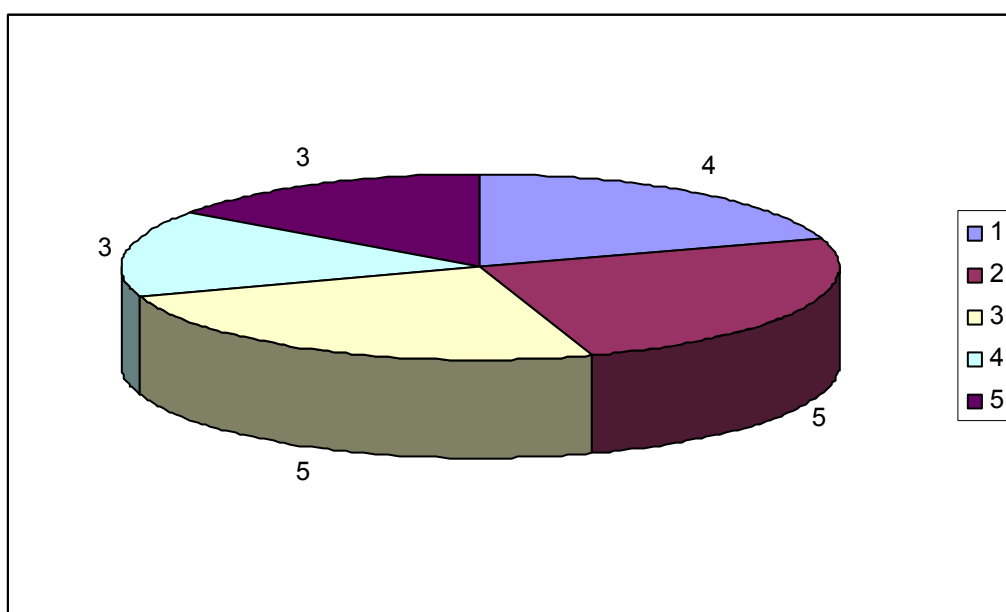
Zaznavanje čustev drugih

Sposobnost empatije ali sposobnost zaznavanja čustev drugih je zelo pomembna, ko skušamo razumeti, kako se drugi počuti, kaj ga je prizadelo in kaj ga osrečuje. To je osnova vsakega socialnega odnosa. Precej otrok (6) v skupini je imelo to sposobnost premalo razvito, pet jih je imelo komaj razvito, štirje so imeli dobro razvito in le eden zelo dobro razvito.

	Frekvenca	Delež	Veljavni delež	Kumulativni delež
1 premalo razvita	6	30,0	30,0	30,0
2 komaj razvita	5	25,0	25,0	55,0
3 razvita	4	20,0	20,0	75,0
4 dobro razvita	4	20,0	20,0	95,0
5 zelo dobro razvita	1	5,0	5,0	100,0
Skupaj	20	100,0	100,0	

3.4.2 Zaupljivost do otrok in odraslih

Otroke sem opazovala in ocenila tudi po tem, koliko so zaupljivi do drugih otrok in tudi do odraslih (vzgojiteljica, pomočnica vzgojiteljice ...). Ugotovila sem, da so imeli štiri otroci to sposobnost premalo razvito, pet otrok komaj razvito, pet otrok razvito, trije dobro razvito in trije zelo dobro razvito.

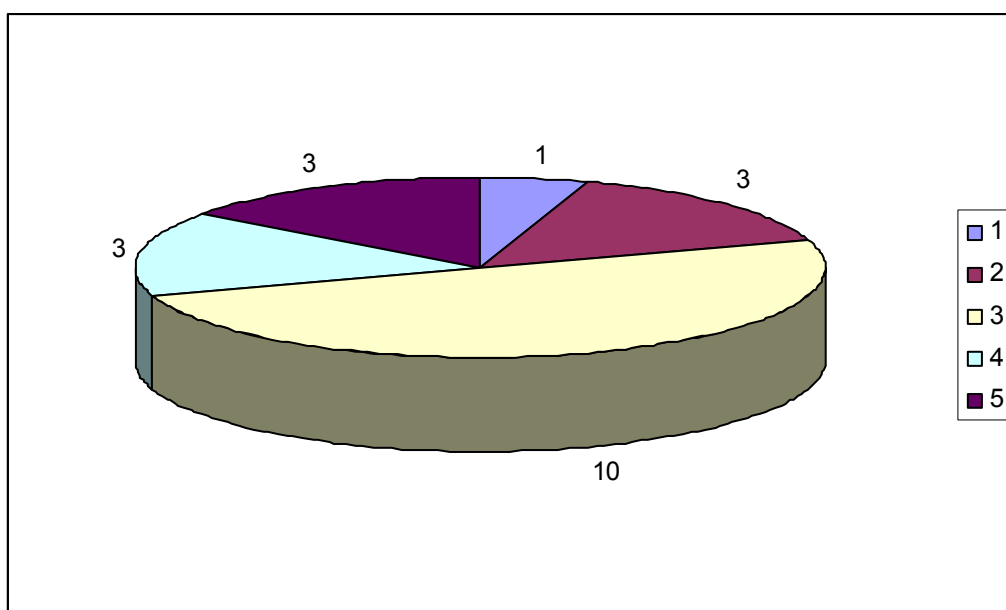
	Frekvenca	Delež	Veljavni delež	Kumulativni delež
1 premalo razvita	4	20,0	20,0	20,0
2 komaj razvita	5	25,0	25,0	45,0
3 razvita	5	25,0	25,0	70,0
4 dobro razvita	3	15,0	15,0	85,0
5 zelo dobro razvita	3	15,0	15,0	100,0
Skupaj	20	100,0	100,0	

3.4.3 Drugi del opazovanja

Ocenjevanje otrok sem ponovila v maju. Poudariti moram, da smo določene igre, ki smo jih izvajali skupaj z otroki v aprilu v okviru treh omenjenih sklopov, ponavljali tudi kasneje v maju. Otrokom so bile všeč in nedvomno so na njih pozitivno vplivale. Pri ocenjevanju sem skušala biti natančna in nepristranska.

V maju sem torej zabeležila naslednje rezultate, opisane v nadaljevanju.

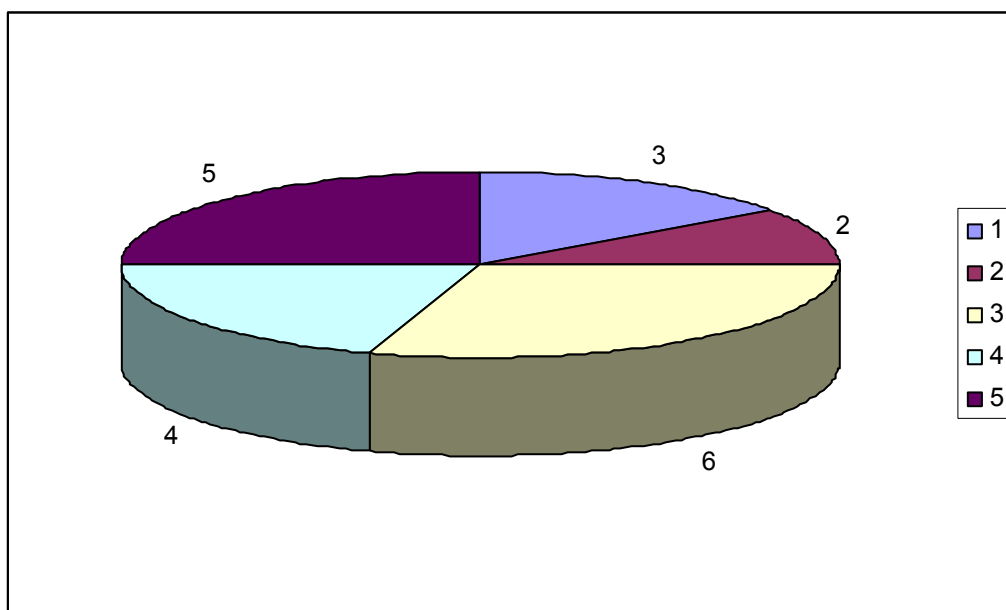
Samostojnost pri premagovanju konfliktov

Pri nekaterih otrocih sem opazila napredek pri uporabi te sposobnosti, vendar je še vedno večina otrok takih, ki so pri reševanju konfliktov prosili za najino pomoč. Prijatelja so zatožili, ga užalili, bili včasih nesramni, vendar je to ostalo bolj na besedni ravni. Preden je prišlo do »fizičnih obračunov«, so prišli po pomoč, nasvet ... maja je bil le en otrok s premalo razvito to sposobnostjo, trije s komaj razvito in deset otrok z razvito. Trije so bili taki, da sem jih ocenila z dobro razvito in trije z zelo dobro razvito sposobnostjo samostojnosti pri premagovanju konfliktov.

	Frekvenca	Delež	Veljavni delež	Kumulativni delež
1 premalo razvita	1	5,0	5,0	5,0
2 komaj razvita	3	15,0	15,0	20,0
3 razvita	10	50,0	50,0	70,0
4 dobro razvita	3	15,0	15,0	85,0
5 zelo dobro razvita	3	15,0	15,0	100,0
Skupaj	20	100,0	100,0	

Uporaba alternativnih veščin v odnosu do agresije

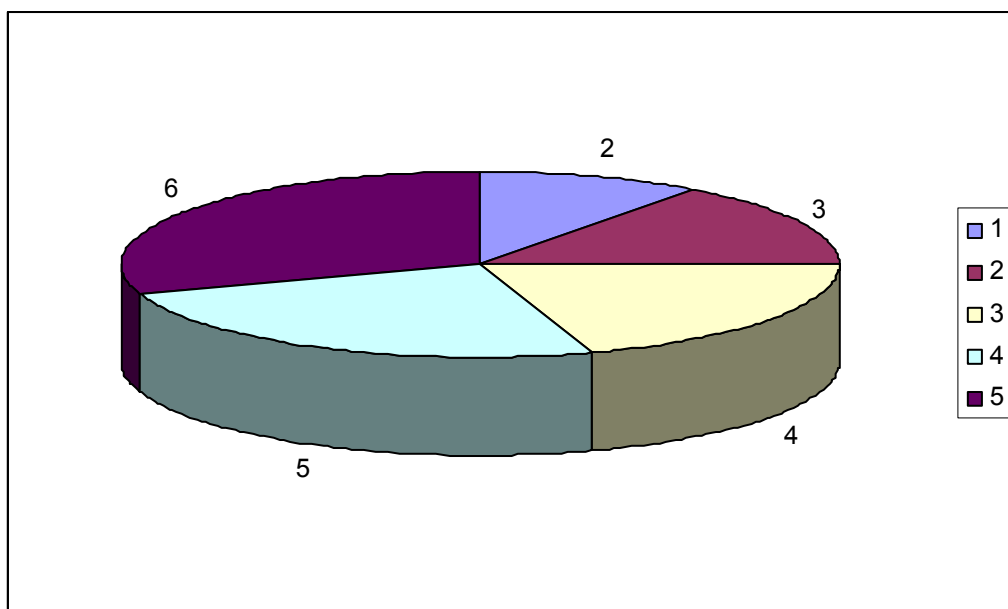

Kot sem že prej omenila, sem opazila napredek v uporabi alternativnih tehnik namesto fizične agresije. Otroci so se skušali pogajati, zagovarjati svoje pravice in svoje mišljenje, s pridom so tudi uporabljali kotichek za izražanje čustev. Trije otroci so imeli to sposobnost še vedno premalo razvito, dva komaj razvita, šest razvito, štirje dobro razvito in kar pet je bilo takih, ki so imeli to sposobnost, po moji oceni, zelo dobro razvito.

	Frekvenca	Delež	Veljavni delež	Kumulativni delež
1 premalo razvita	3	15,0	15,0	15,0
2 komaj razvita	2	10,0	10,0	25,0
3 razvita	6	30,0	30,0	55,0
4 dobro razvita	4	20,0	20,0	75,0
5 zelo dobro razvita	5	25,0	25,0	100,0
Skupaj	20	100,0	100,0	

Sposobnost poslušanja in upoštevanja navodil

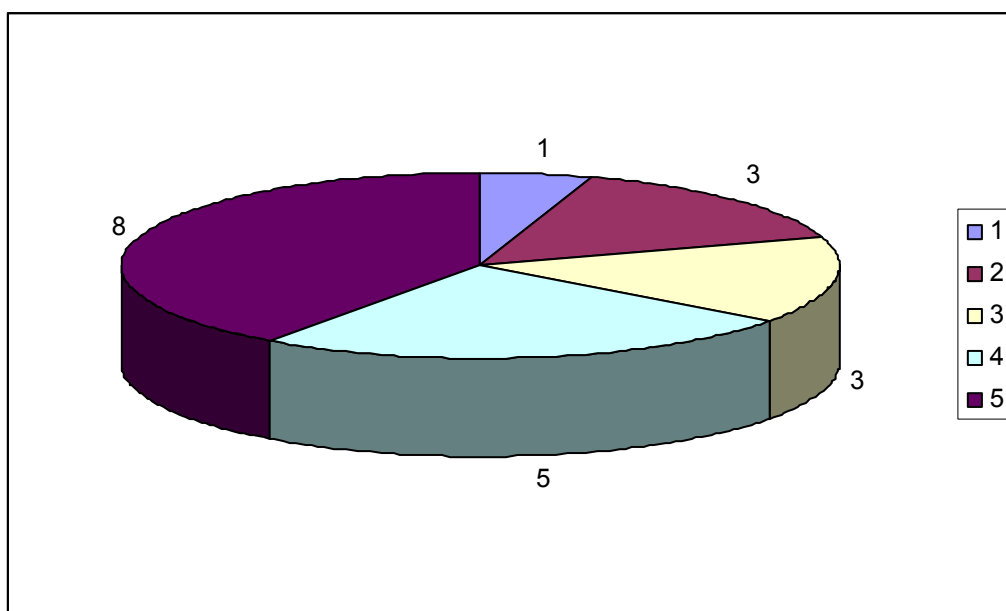

Tudi na tem področju sem opazila nekaj napredka. Pri igrah, ki smo jih izvajali, so otroci pozorno poslušali in sledili navodilom. Tudi pri poslušanju drug drugega so se bolj trudili, nekaterim pa je bila to še vedno velika težava. Dva otroka sta taka, ki sta imela to sposobnost

še vedno premalo razvito, in trije komaj razvito, štirje razvito, pet dobro razvito in šest otrok je to sposobnost imelo zelo dobro razvito.

	Frekvenca	Delež	Veljavni delež	Kumulativni delež
1 premalo razvita	2	10,0	10,0	10,0
2 komaj razvita	2	10,0	10,0	20,0
3 razvita	5	25,0	25,0	45,0
4 dobro razvita	5	25,0	25,0	70,0
5 zelo dobro razvita	6	30,0	30,0	100,0
Skupaj	20	100,0	100,0	

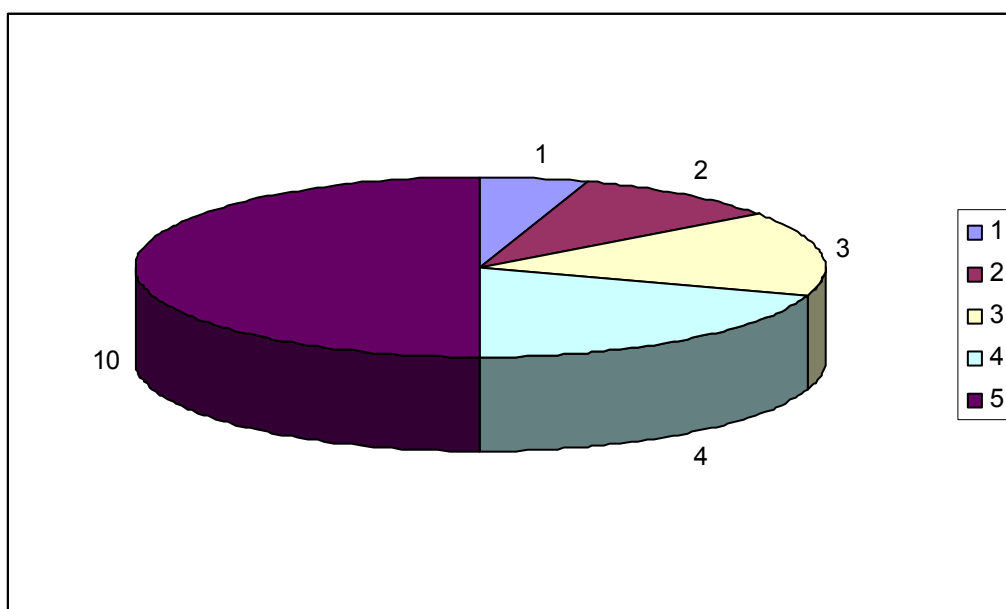
Komunikacija

Na področju komunikacije sem opazila lep napredek. Otroci so se med seboj bolj pogovarjali, pogajali, skušali prisluhniti, reševati konflikte z besedami ... bilo pa je več verbalnega nasilja, saj je bilo fizičnega veliko manj. Na tem področju nas čaka še veliko dela. Le en otrok je imel to sposobnost še vedno slabo razvito, trije komaj razvito, prav tako trije razvito, pet dobro razvito in kar osem zelo dobro razvito.

	Frekvenca	Delež	Veljavni delež	Kumulativni delež
1 premalo razvita	1	5,0	5,0	5,0
2 komaj razvita	3	15,0	15,0	20,0
3 razvita	3	15,0	15,0	35,0
4 dobro razvita	5	25,0	25,0	60,0
5 zelo dobro razvita	8	40,0	40,0	100,0
Skupaj	20	100,0	100,0	

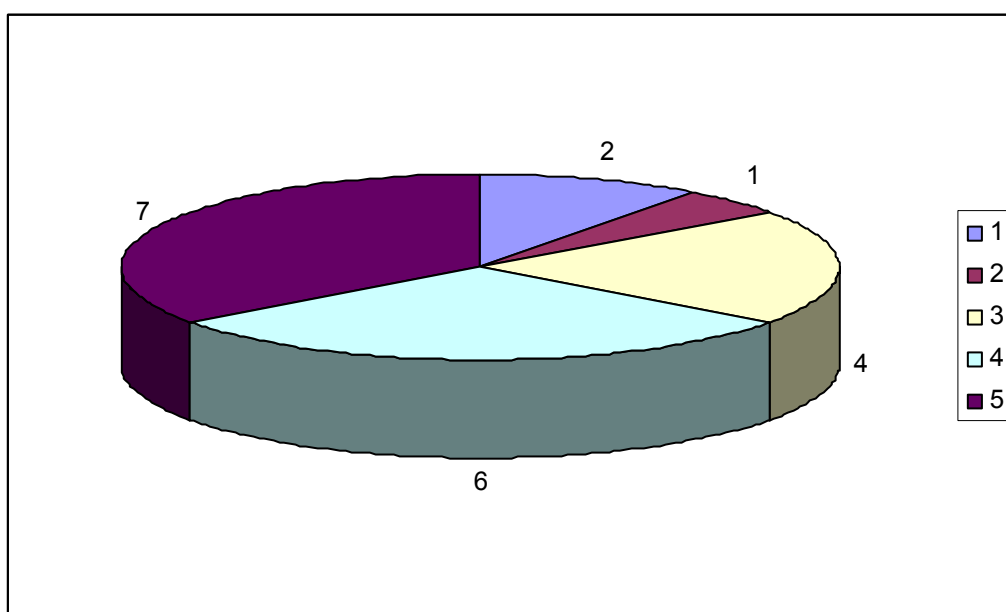
Sodelovanje in odzivnost v skupini

Na področju sodelovanja in odzivnosti sem opazila največji napredek. Dejavnosti, ki smo jih izvajali, so v veliki meri temeljile na sodelovanju in so spodbujale skupinsko dinamiko, kar je bilo zagotovo opazno. Le en otrok je imel to sposobnost premalo razvito in dva komaj razvito. Trije otroci so imeli to sposobnost razvito, štirje dobro razvito in deset zelo dobro razvito.

	Frekvenca	Delež	Veljavni delež	Kumulativni delež
1 premalo razvita	1	5,0	5,0	5,0
2 komaj razvita	2	10,0	10,0	15,0
3 razvita	3	15,0	15,0	30,0
4 dobro razvita	4	20,0	20,0	50,0
5 zelo dobro razvita	10	50,0	50,0	100,0
Skupaj	20	100,0	100,0	

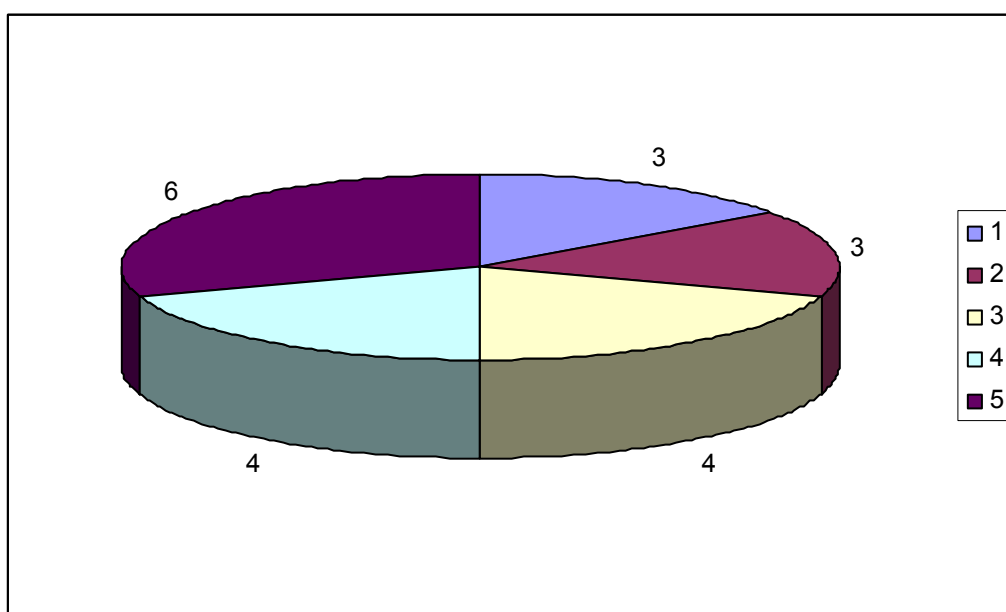
Zaznavanje lastnih čustev

Tudi na področju čustev smo veliko delali. Otroci so spoznavali različna čustva, jih skušali razumeti in prepoznati pri sebi. Dva otroka sta imela to sposobnost slabo razvito, eden komaj razvito, štirje razvito, šest otrok dobro razvito in sedem zelo dobro razvito.

	Frekvenca	Delež	Veljavni delež	Kumulativni delež
1 premalo razvita	2	10,0	10,0	10,0
2 komaj razvita	1	5,0	5,0	15,0
3 razvita	3	15,0	15,0	30,0
4 dobro razvita	7	35,0	35,0	65,0
5 zelo dobro razvita	7	35,0	35,0	100,0
Skupaj	20	100,0	100,0	

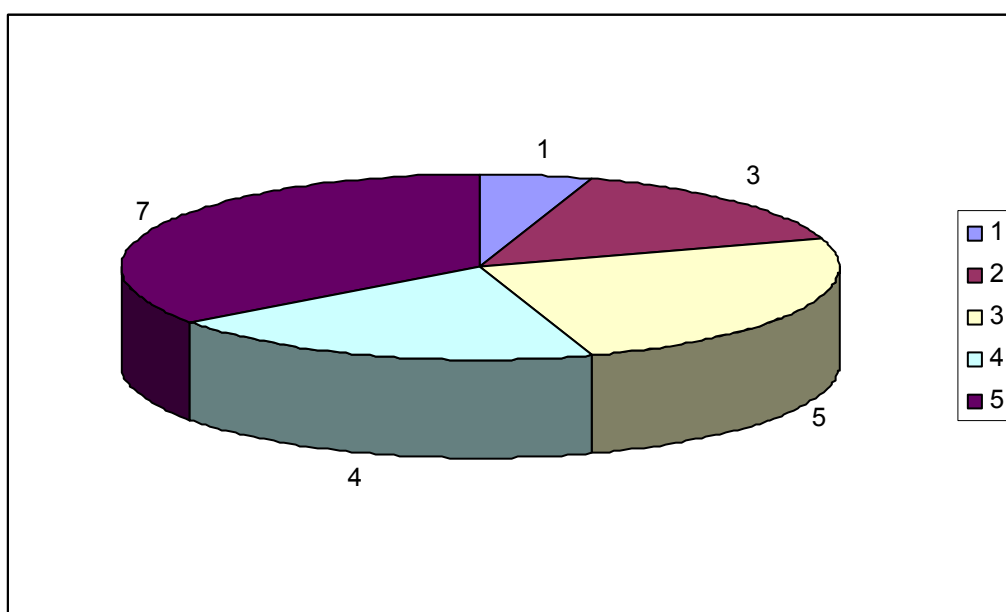
Zaznavanje čustev drugih

Vsakodnevno smo opazovali, kako se počutimo in kako se drugi počutijo. Tako smo se naučili, da se drugi lahko počutijo drugače kot mi in pomembno je, da to spoštujemo in upoštevamo. Šest otrok je imelo še vedno težave pri zaznavanju čustev drugih, torej so imeli to sposobnost premalo (3 otroci) ali komaj (3 otroci) razvito, štirje so imeli to sposobnost razvito, štirje dobro razvito in šest otrok zelo dobro razvito.

	Frekvenca	Delež	Veljavni delež	Kumulativni delež
1 premalo razvita	3	15,0	15,0	15,0
2 komaj razvita	3	15,0	15,0	30,0
3 razvita	4	20,0	20,0	50,0
4 dobro razvita	4	20,0	20,0	70,0
5 zelo dobro razvita	6	30,0	30,0	100,0
Skupaj	20	100,0	100,0	

Zaupljivost do otrok in odraslih

Na tem področju je težko opaziti napredek v tako kratkem času, kljub temu ocenjujem, da nam je uspelo. Otroci so bili bolj zaupljivi drug do drugega, predvsem do mene, kar mi veliko pomeni. En otrok je ostal nezaupljiv, torej ima to sposobnost premalo razvito, trije jo imajo komaj razvito, pet otrok jo ima razvito, štirje dobro razvito in kar sedem zelo dobro razvito.

	Frekvenca	Delež	Veljavni delež	Kumulativni delež
1 premalo razvita	1	5,0	5,0	5,0
2 komaj razvita	3	15,0	15,0	20,0
3 razvita	5	25,0	25,0	45,0
4 dobro razvita	4	20,0	20,0	65,0
5 zelo dobro razvita	7	35,0	35,0	100,0
Skupaj	20	100,0	100,0	

V spodnji tabeli so prikazana povprečja za vse spremenljivke pred izvajanjem dejavnosti in po opravljenem sklopu vaj. Najvišja srednja vrednost se pojavi pri spremenljivki *sodelovanje* PO, in sicer 4,00, najmanjša pa pri spremenljivki *čustva drugih* PO ($M=2,45$).

Standardni odklon je največji, torej so odgovori najbolj razpršeni, pri spremenljivki *komunikacija* PRED, in sicer 1,490. Standardni odklon najmanj variira pri spremenljivki *samostojnost* PO, in sicer 1,056. Iz prikazanega v spodnji tabeli lahko trdimo, da so se vse srednje vrednosti spremenljivk povečale po izvajanju treh sklopov vaj v aprilu.

	N	Minimum	Maksimum	Aritmetična sredina	Standardna napaka
Samostojnost PRED	20	1	5	2,55	1,146
Samostojnost PO	20	1	5	3,20	1,056
Alternativne veščine PRED	20	1	5	2,70	1,490
Alternativne veščine PO	20	1	5	3,30	1,380
Sposobnost poslušanja PRED	20	1	5	2,90	1,334
Sposobnost poslušanja PO	20	1	5	3,55	1,317
Komunikacija PRED	20	1	5	3,15	1,496
Komunikacija PO	20	1	5	3,80	1,281
Sodelovanje PRED	20	1	5	2,75	1,482
Sodelovanje PO	20	1	5	4,00	1,257
Zaznav. last. čustev PRED	20	1	5	2,85	1,226
Zaznav. last. čustev PO	20	1	5	3,80	1,281
Zaznav. čustev drugih PRED	20	1	5	2,45	1,276
Zaznav. čustev drugih PO	20	1	5	3,35	1,461
Zaupljivost PRED	20	1	5	2,80	1,361
Zaupljivost PO	20	1	5	3,65	1,268

T-test

Pri interpretaciji sem se odločila za uporabo t-testa, s katerim bomo primerjali aritmetični sredini spremenljivk pred izvedbo sklopa vaj in spremenljivk po izvedbi vaj. S t-testom ugotavljamo, ali se aritmetični sredini dveh skupin spremenljivk med seboj statistično pomembno razlikujeta.

Standardna napaka ocene aritmetične sredine je pri vseh spremenljivkah majhna (največja je 1,137 pri spretnosti: *zaupljivost*) v primerjavi z aritmetično sredino, torej lahko trdim, da vzorec dobro predstavlja populacijo.

Če pregledamo vse spretnosti, lahko ugotovimo, da je povsod signifikanca manjša od 0,05, torej so razlike v oceni spretnosti pred opravljenim sklopom vaj in po njem statistično pomembne. To je razvidno tudi iz spodnje tabele. Če posamezne spretnosti pregledamo bolj podrobno, ugotovimo naslednje:

- Pri spretnosti *samostojnost* so v povprečju ocene pri otrocih višje po opravljenem sklopu vaj ($M=3,20$, $SE=0,150$) kot pred vajami ($M=2,55$, $SE=0,150$) $t(19)=-4,333$, $p=0,000$. Ta razlika je statistično pomembna ($p<0,05$).
- Pri spretnosti *uporaba alternativnih veščin* so v povprečju ocene pri otrocih višje po opravljenem sklopu vaj ($M=3,30$, $SE=0,134$) kot pred njim ($M=2,70$, $SE=0,134$) $t(19)=-4,485$, $p=0,000$. Ta razlika je statistično pomembna ($p<0,05$).
- Pri spretnosti *sposobnost poslušanja* so v povprečju ocene pri otrocih višje po opravljenem sklopu vaj ($M=3,55$, $SE=0,209$) kot pred njim ($M=2,90$, $SE=0,209$) $t(19)=-3,115$, $p=0,006$. Ta razlika je statistično pomembna ($p<0,05$).
- Pri spretnosti *komunikacija* so v povprečju ocene pri otrocih višje po opravljenem sklopu vaj ($M=3,80$, $SE=0,167$) kot pred njim ($M=3,15$, $SE=0,167$) $t(19)=-3,901$, $p=0,001$. Ta razlika je statistično pomembna ($p<0,05$).
- Pri spretnosti *sodelovanje* so v povprečju ocene pri otrocih višje po opravljenem sklopu vaj ($M=4,00$, $SE=0,239$) kot pred njim ($M=2,75$, $SE=0,239$) $t(19)=-5,225$, $p=0,000$. Ta razlika je statistično pomembna ($p<0,05$).
- Pri spretnosti *zaznavanje lastnih čustev* so v povprečju ocene pri otrocih višje po opravljenem sklopu vaj ($M=3,80$, $SE=0,198$) kot pred njim ($M=2,85$, $SE=0,198$) $t(19)=-4,790$, $p=0,000$. Ta razlika je statistično pomembna ($p<0,05$).
- Pri spretnosti *zaznavanje čustev drugih* so v povprečju ocene pri otrocih višje po opravljenem sklopu vaj ($M=3,35$, $SE=0,124$) kot pred njim ($M=2,45$, $SE=0,124$) $t(19)=-7,285$, $p=0,000$. Ta razlika je statistično pomembna ($p<0,05$).
- Pri spretnosti *zaupljivost* so v povprečju ocene pri otrocih višje po opravljenem sklopu vaj ($M=3,65$, $SE=0,254$) kot pred njim ($M=2,80$, $SE=0,254$) $t(19)=-3,344$, $p=0,003$. Ta razlika je statistično pomembna ($p<0,05$).

Trditve lahko posplošimo na celotno populacijo s 5 % tveganjem. Torej hipotezo sprejmemo.

		Primerjava parov					t	df	Signif.
		Aritmetična sredina	Standardni odklon	Stand. napaka aritm.sredine	95% Interval zaupanja razlike				
					Spodnja meja	Zgornja meja			
Par 1	Samostojnost PRED – Samostojnost PO	-0,650	0,671	0,150	-0,964	-0,336	-4,333	19	0,000
Par 2	Alternativne veščine PRED – Alternativne veščine PO	-0,600	0,598	0,134	-0,880	-0,320	-4,485	19	0,000
Par 3	Sposob. poslušanja PRED – Sposob. poslušanja PO	-0,650	0,933	0,209	-1,087	-0,213	-3,115	19	0,006
Par 4	Komunikacija PRED – Komunikacija PO	-0,650	0,745	0,167	-0,999	-0,301	-3,901	19	0,001
Par 5	Sodelovanje PRED – Sodelovanje PO	-1,250	1,070	0,239	-1,751	-0,749	-5,225	19	0,000
Par 6	Zaznav. last. čustev PRED – Zaznav. last. čustev PO	-0,950	0,887	0,198	-1,365	-0,535	-4,790	19	0,000
Par 7	Zaznav. čustev drugih PRED – Zaznav. čustev drugih PO	-0,900	0,553	0,124	-1,159	-0,641	-7,285	19	0,000
Par 8	Zaupljivost PRED – Zaupljivost PO	-0,850	1,137	0,254	-1,382	-0,318	-3,344	19	0,003

3.5 ZAKLJUČEK EMPIRIČNEGA DELA

Pri interpretaciji rezultatov sem ugotovila, da je prišlo do statistično pomembnih razlik v vseh kategorijah oziroma spretnostih. Hipotezo sem sprejela in torej ugotovila, da lahko s pomočjo gibalno-športne vzgoje preprečujemo agresivno vedenje pri otrocih. V konkretnem opazovanem primeru bi to pomenilo, da smo s posebnim sklopom vaj razvijali v otrocih prosocialne spretnosti. Upam si trditi, da jim bodo te spretnosti v življenju koristile za »upor« proti agresiji in za vzpostavljanje socialnih stikov. Zavedam se, da je bil projekt kratek in da bi otrokom koristilo in bilo v veselje še več takih vaj. Glede na to, da bodo septembra otroci vstopili v šolske klopi, kjer je žal vrstniškega nasilja še več, bi prav gotovo priporočala tudi

učiteljicam v osnovni šoli, da se posvetijo razvijanju prosocialnih spretnosti pri šolarjih in da skušajo v svoje delo vključiti podobne vaje.

Zavedati se moramo, da je včasih problem širši kot le: »Vzgojiteljica, Tonček mi nagaja, me je udaril, me je ugriznil, me je pljunil ...« Agresivni otroci imajo velikokrat v ozadju težave na področju celostnega razvoja, težave pri zadovoljitvi temeljnih psihosocialnih in čustvenih potreb ter težave v socialni podporni mreži. Kopičenje teh neugodnih dejavnikov lahko pripelje do hudega vrstniškega nasilja v poznejših letih.

Projekt, ki sem ga izvedla, ni uporaben le v vrtcu, ampak na vseh področjih socialno-pedagoškega delovanja. Menim, da sem veliko dosegla tudi na področju ustvarjanja inkluzivne ter sodelovalne klime v skupini in taka klima naj bi bila prisotna v vseh vzgojno-izobraževalnih ustanovah. Uporabila sem sistemski in interakcijski pristop, ki je značilen za socialno-pedagogiko in lahko pomeni rešitev za razvoj sodelovanja, udeležnosti in refleksije vseh, ki so člani skupine ali celo ustanove.

4 SKLEP

Tudi ob pregledu drugih, podobnih raziskav (Turšič, 2011; Lukežič 2005; Sopčič, 2007) sem ugotovila, da so otroci z agresivnim vedenjem v skupini slabo sprejeti. Prav socialni pedagog je tisti, ki ima ustrezna znanja in kompetence za pomoč in delo s takim otrokom. Pomemben element, ki sem ga v svoji raziskavi zanemarila, je družina. Povezanost in delo z družino je še dodaten element, ki lahko preprečuje problem agresivnega vedenja, saj so vse dimenzije otrokovega življenja med seboj povezane in ga moramo zato obravnavati celostno. Družina je tista, ki poskrbi za primarno socializacijo otroka in spodbuja ali onemogoča razvoj določenih spretnosti. Zato bi lahko bilo nadaljevanje mojega projekta povezava z vrtcem in starši, kjer bi oboji skupaj oblikovali in krepili otrokove prosocialne spretnosti.

Študija literature, raziskava in priprava dejavnosti je imela velik pomen za moj osebni razvoj. Pridobila sem veliko koristnih informacij in se »izurila« v opazovanju otrok ter spoprijemanju z agresivnim vedenjem v skupini.

Po opravljenem opazovanju v maju sem dobila veliko namigov in povratnih informacij na dejavnosti, ki smo jih opravljali v skupini. Ugotovila sem, katere vaje so bile pri določenih posameznikih učinkovite in kje bi lahko otroci še napredovali. Žal je bil že maj in smo se z otroki konec junija razšli. Skupina je šla v septembra v šolo in otroke so čakale poletne počitnice. Tako smo imeli le malo časa, da smo se pogovorili in poglobili nekatere vidike naših vaj. Pogovarjali smo se tudi o močnih vezeh, ki so se stkale med nami v zadnjih mesecih. Kljub temu da ne bomo več skupaj in da je večina skupine je razdeljena v več razredov, bomo še vedno povezani in prijatelji drug z drugim.

Pri samem raziskovanju bi morda spremenila čas opazovanja med prvim in drugim opazovanjem, tako da bi določene vaje in dejavnosti lahko še poglobili, ponovili ... Poleg tega bi v opazovanje vključila še drugo ali celo tretjo osebo, ki z otroki ne bi vzpostavila odnosa in bi bila popolnoma nepristranska.

Meni je ta izkušnja veliko pomenila. Bolje sem spoznala pomen gibanja za otroke in načine, kako jih spodbuditi h konstruktivnemu reševanju konfliktov. Opazovala sem in se veselila drobnih napredkov »mojih« otrok in jih spremljala pri učenju in zabavi v dejavnostih, ki sem jih pripravila zanje. Prepričana sem, da mi bo to znanje tudi v prihodnje koristilo.

Zavedam se, da je včasih problem v vrtcu in v samih vzgojiteljih, ki otroka prehitro označijo za agresivnega in ga ta oznaka spremlja skozi celotno predšolsko obdobje ali pa tudi naprej v osnovni šoli. Problem je tudi, če so te težave prepogosto spregledane in vzgojitelji »čakajo«, da gre otrok v šolo, kjer bodo to reševali. Veliko lahko naredimo že v vrtcu! In v šoli bo morda že prepozno!

Prepričana sem, da je raziskava zanimiva tudi za stroko predšolsko vzgoje kot tudi socialne pedagogice, saj je usmerjena v pomoč in podporo otrokom, ki včasih ne znajo oziroma ne zmorejo svojega čustvovanja primerno izraziti. Temeljna značilnost socialno-pedagoške stroke je omogočanje socialne integracije in preprečevanje marginalizacije, socialne izključenosti (Boullet in Uzelac, 2007). Prav to sem skušala doseči v svoji skupini. Agresivno vedenje je tisto, ki otroka izključuje iz skupine, s programom, ki sem ga pripravila, pa sem skušala otroke vključiti in povezati. Namen socialne pedagogike je pomagati posamezniku pri razvijanju njegovega aktivnega in ustvarjalnega odnosa z okoljem, ga opolnomočiti, podpirati in usmeriti k uresničevanju njegovih temeljnih potreb, razvoju njegovih potencialov in v smeri sožitja s samim seboj in s svojim okoljem (Boullet in Uzelac, 2007). Skušala sem delovati kot vzgojitelj in kot socialni pedagog hkrati. Upoštevala sem otroka, ga skušala razumeti in uporabila sem pristop, ki je njemu blizu – igro in gibanje.

5 LITERATURA

- Bandura, A. (1969). Principles of Behaviour Modification. V S. Goldstein (ed.).
Understanding and Managing Children's Classroom Behaviour. New York: Wiley.
- Bouillet, D., Uzelac, S. (2007). *Osnove socialne pedagogije*. Zagreb: Školska knjiga.
- Carter, J. F. (1993). Self-management: Education ultimate goal. V S. Goldstein (ed.).
Understanding and Managing Children's Classroom Behaviour. New York: Willey.
- Cencič, M. (2002). *Pisanje in predstavljanje rezultatov raziskovalnega dela*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Dežman, C. (2004). *Igre z žogo v prvem triletju osnovne šole*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
- Eljkonjin, D. B. (1978). *Psiologija dečje igre*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Freud, S. (2001). *Nelagodje v kulturi*. Ljubljana: Gyrus.
- Fromm, E. (1975). *Anatomija ljudske destruktivnosti 2*. Zagreb: Biblioteka Naprijed.
- Fromm, E. (2006). *Umetnost ljubezni in življenja*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Glasser, W. (2001). *Vsak učenec je lahko uspešen*. Radovljica: Mca.
- Green, R. W. (1999). *Eksplzivni otrok*. Ljubljana: Orbis.
- Juul, J. (2008). *Kompetentni otrok: družina na poti k novim temeljnim vrednotam*. Radovljica: Didakta.
- Jurišić, B. D. (1996). Zakaj so pridni pasivni, poredni pa aktivni? Modifikacija vedenja.
Defectologica Slovenica 4 (1), s. 7–24.
- Jurišić, B. (1999). *Zakaj mi to delajo*. Spreminjanje motečega vedenja v šoli s kognitivno modifikacijo vedenja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Kašnik Janet M. (et al.). (2010). *Da sije sonce: didaktične igre za razvoj otrokovih kompetenc na področju preprečevanja zasvojenosti*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Kobolt, A. (1997). Teoretične osnove socialno pedagoških intervencij, 1. in 2. del. *Socialna pedagogika*, 1 (1), s. 7–26 ter 1 (2), s. 5–23.

- Kobolt, A., Rapuš Pavel, J. (2006). Model sodelovalnega ocenjevanja in interveniranja. V Dekleva, B., Kobolt, A., Sande, M., Razpotnik, Š., Zorc-Maver, D. (ur.). *Izbrani koncepti stroke*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta (s. 53–72).
- Kobolt, A., Rapuš Pavel, J. (2006). Osnove interveniranja. V Dekleva, B., Kobolt, A., Sande, M., Razpotnik, Š., Zorc-Maver, D. (ur.). *Izbrani koncepti stroke*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta (s. 87–104).
- Kompara, K. (2004). *Vključevanje otrok s posebnimi potrebami v športni program Zlati sonček*. Diplomaska naloga.
- Kristančič, A. (2002). *Socializacija agresije*. Ljubljana: AA Inserco, svetovalna družba.
- Lamovec, T. (1986). *Psihologija motivacije*. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za psihologijo.
- Lojk, B. (ur.). (2011). *Glasserjeva kakovostna šola na Slovenskem*. Kranj: Inštitut za realitetno terapijo.
- Lukežič, V. (2005). *Vrstniško nasilje med učenci osnovnih šol*. Diplomsko delo.
- Marjanovič Umek, L., Zupančič, M. (ur.). (2006). *Psihologija otroške igre: od rojstva do vstopa v šolo*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- Miller, K. (1996). *Otrok v stiski*. Priročnik za vzgojitelje, učitelje, strokovnjake, starše in vse ostale, ki se srečujejo z otroki, ki doživljajo krize in stres. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.
- Nastran Ule, M. (1994). *Temelji socialne psihologije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Obid, M., Rapuš Pavel, J. (2009). Soočanje z agresivnim vedenjem otrok in mladostnikov po modelu LSCI. *Socialna pedagogika*, 13 (4), s. 417–440.
- Piaget, J. (1962). *Play, dreams and imitation in childhood*. New York: Norton.
- Pišot, R., Planinšec, J. (2005). *Struktura motorike v zgodnjem otroštvu*. Motorične sposobnosti v zgodnjem otroštvu v interakciji z ostalimi dimenzijami psihosomatičnega statusa otroka. Koper: Založba Annales, Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Inštitut za kineziološke raziskave.
- Pišot, R., Jelovčan, G. (2006). *Vsebine gibalne/športne vzgoje v predšolskem obdobju*. Koper: Založba Annales: Pedagoška fakulteta.

- Praper, P. (1992). *Tako majhen pa že nervozen!?* Nova Gorica: Educa.
- Redl, F. (1984). *Agresivni otrok* (povzetek). Ljubljana: Svetovalni center v Ljubljani, Sekcija za skupinsko delo in osebno rast društva psihologov Slovenije.
- Scott, J. P. (1974). *L'aggressivita'*. Firenze: Giunti Barbera.
- Sopčič, H. (2007). *Učinkoviti načini in strategije za preprečevanje agresivnosti med otroki- evalvacija projekta*. Diplomsko delo.
- Škof, B. (et al.) (2007). *Šport po meri otrok in mladostnikov*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za kineziologijo.
- Turšič, T. (2011). *Agresivni otrok in njegova sprejetost v vrtcu*. Diplomsko delo.
- Tušak, M. (2010). *Agresivnost in nasilje med mladimi*. Pridobljeno 15. 12. 2010 na naslovu <http://www.viva.si/Psihologija-in-odnosi/5555/Agresivnost-in-nasilje-med-mladimi>.
- Videmšek, M. (2003). *Mali športnik*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
- Videmšek, M. (2007). *Gibalne igre z improviziranimi pripomočki*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
- Vodeb, R. (2001). *Šport skozi psihoanalizo*. Trbovlje: FIT.

6 PRILOGA

Priloga 1: Ocenjevalna lestvica

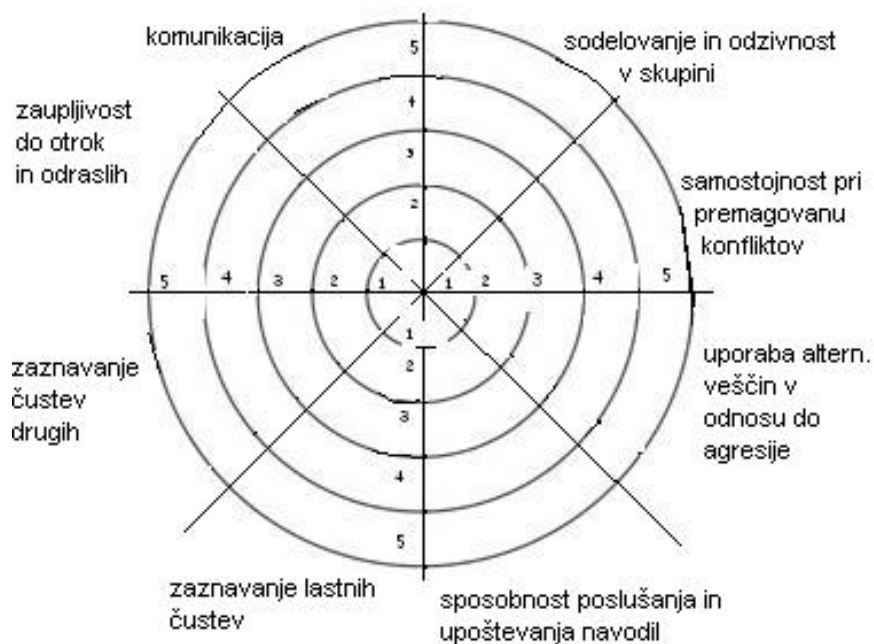
SPREMLJANJE NAPREDKA OTROKOVIH SPRETNOSTI ZA KREPITEV PROSOCIALNEGA VEDENJA IN KONSTRUKTIVNEGA SPOPRIJEMANJA S KONFLIKTI IN AGRESIJO

Ime otroka: _____

Starost: _____

Datum opazovanja: _____

OCENJEVALNA LESTVICA

SPRETNOST

1. stopnja	premalo razvita
2. stopnja	komaj razvita
3. stopnja	razvita
4. stopnja	dobro razvita
5. stopnja	zelo dobro razvita